T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BATI DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANA BİLİM DALI
DİLLER VE KÜLTÜRERARASI ÇEVİRİBİLİM YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BİR KÜLTÜR VE ÇEVİRİ ROTASI OLARAK *LİKYA YOLU*: ÇEVİRİ SOSYOLOJİSİ ODAĞINDA ÇÖZÜMLEMELER

SAİD EMRE ŞİRİN
23726003

TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. ZEYNEP GÖRGÜLER

2025

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BATI DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANA BİLİM DALI
DİLLER VE KÜLTÜRERARASI ÇEVİRİBİLİM YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BİR KÜLTÜR VE ÇEVİRİ ROTASI OLARAK *LİKYA YOLU*: ÇEVİRİ SOSYOLOJİSİ ODAĞINDA ÇÖZÜMLEMELER

SAİD EMRE ŞİRİN
23726003
ORCID NO: 0009-0008-3022-2428

TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. ZEYNEP GÖRGÜLER

TEMMUZ 2025

Said Emre Şirin tarafından hazırlanan "Bir Kültür ve Çeviri Rotası Olarak *Likya Yolu*: Çeviri Sosyolojisi Odağında Çözümlemeler" başlıklı çalışma, **14/07/2025** tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunmuş ve jürimiz tarafından Batı Diller ve Edebiyatlatı Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programında **YÜKSEK LİSANS** tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman	**İmza**
Doç. Dr. Zeynep Görgüler	……

Jüri Üyeleri	**İmza**
Doç. Dr. Lale Özcan	……
Dr. Öğr. Üyesi Tuba Ayık Akça	……

ÖZET

BİR KÜLTÜR VE ÇEVİRİ ROTASI OLARAK LİKYA YOLU:

ÇEVİRİ SOSYOLOJİSİ ODAĞINDA ÇÖZÜMLEMELER

Bu çalışma, Türkiye'nin güneybatısında yer alan *Likya Yolu Kültür Rotası*'nın kültürel ve tarihi temaya sahip bir uzun mesafe doğa yürüyüşü rotası olmasının yanı sıra, çeviri sosyolojisi yaklaşımıyla, bir çeviri rotası olarak nasıl sürekli inşa edildiğini ve dönüşüme uğradığını incelemektedir. Tezin amacı, Likya Yolu Kültür Rotası dahilindeki dönüşüm ve etkileşimleri çok modlu çeviri süreci yöntemiyle anlamak; özellikle Likya Yolu'nun oluşumunda rol oynayan insan ve insan olmayan aktörlerin bu süreci nasıl şekillendirdiğini ortaya koymaktır. Araştırmada nitel yöntem benimsenmiştir. Kapsamlı bir literatür taraması yapılmış, alan yazın üzerinden kuramsal alıntılar dahilinde dilsel, sosyal ve metinsel çözümlemeler yapılmıştır. Örneklem olarak Likya Yolu rotasını oluşturan coğrafya, burada deneyimlenen çeviri pratikleri ve ayrıca rotanın mimarı Kate Clow'un kaleme aldığı Likya Yolu rehber kitabı çevirisinden alıntılar incelenmiştir. Aktör-Ağ Kuramı (ANT), çeviri bölgesi ve çok modlu çeviri kuramları doğrultusunda, kültürel, sosyal ve dilsel düzeylerde yaşanan dönüşümler analiz edilmiştir. Çalışma, kültürel bir vaka olarak Likya Yolu'nun sadece fiziksel bir yürüyüş güzergâhı olmadığını; aynı zamanda çok dilli, kültürlerarası ve çok modlu çeviri süreçlerinin iç içe geçtiği dinamik bir etkileşim alanı olduğunu savunmaktadır. Bu bağlamda Likya Yolu, çeşitli insan ve insan olmayan aktörlerin katkılarıyla şekillenen dinamik bir çeviri rotası olarak yeniden okunmuştur.

Bu doğrultuda çalışma, çevirinin yalnızca metinler arasında değil, aynı zamanda kültürel, mekânsal ve toplumsal düzlemlerde de gerçekleşen çok katmanlı bir süreç olduğunu vurgulamaktadır. Likya Yolu özelinde yapılan analizler, çeviri pratiklerinin kültür rotaları gibi çok aktörlü yapılar içinde nasıl şekillendiğini ve bu yapıların çeviri yoluyla nasıl yeniden üretildiğini ortaya koymaya çalışmıştır. Bu yaklaşım, çeviribilim alanında sosyal ve kültürel pratiklerin analizine dair özgün bir model sunmakta ve ileride yapılacak benzer çalışmalara kuramsal bir zemin hazırlamaktadır. Tez, bu yönüyle çeviribilim alanında toplumsal, mekânsal ve kültürel odaklı yaklaşımların güçlendirilmesine katkı sağlarken, kültürel mirasın aktarımı ve kültürlerarası etkileşimlerin anlaşılması bakımından da özgün ve yenilikçi bir çerçeve sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çeviri Sosyolojisi, Likya Yolu, Çeviri Rotası, Kültür Rotası, Aktör Ağ Kuramı

ABSTRACT

THE LYCIAN WAY AS A CULTURAL AND TRANSLATION ROUTE:

AN ANALYSIS WITH A FOCUS ON THE SOCIOLOGY OF TRANSLATION

This study examines how the *Lycian Way Culture Route*, located in southwestern Turkey and known as a long-distance hiking trail with cultural and historical themes, is continuously constructed and transformed as a translation route with a focus on the sociology of translation. The aim of this study is to understand the transformations and interactions within the cultural route through the methodology of multimodal translation processes, with a particular focus on how both human and non-human actors have shaped the formation of the Lycian Way. A qualitative research method has been adopted in the study. A comprehensive literature review has been conducted, and linguistic, social, and textual analyses have been conducted through theoretical references drawn from the scholarly literature. The sample consists of the geography that constitutes the Lycian Way and the translation practices experienced along this route, as well as excerpts from the translation of the Lycian Way guidebook written by the route's creator, Kate Clow. Drawing on Actor-Network Theory (ANT), translation zone, and multimodal translation approaches, the study analyzes the cultural, social, and linguistic transformations that have occurred in the region. The research argues that the Lycian Way, as a cultural case, is not merely a physical hiking trail, but rather a dynamic site of interaction where multilingual, intercultural, and multimodal translation processes are interwoven. In this context, the Lycian Way has been reinterpreted as a dynamic translation route shaped by the contributions of various human and non-human actors.

Accordingly, the study emphasizes that translation is a multilayered process that occurs not only between texts but also across cultural, regional, and social dimensions. Within the perspective of translation sociology, the case study of the Lycian Way has sought to demonstrate how translation practices are shaped within multi-actor structures such as cultural routes, and how these structures are continuously reproduced through translation. This approach offers an original model for analyzing social and cultural practices within the field of Translation Studies and lays a theoretical foundation for future research in similar contexts. In this respect, the thesis contributes to strengthening social, regional, and culturally oriented approaches within the field of Translation Studies, while also offering an original and innovative framework for understanding the transmission of cultural heritage and intercultural interactions.

Keywords: Sociology of Translation, Lycian Way, Translation Route, Culture Route, Actor Network Theory

ÖN SÖZ

Bilkent Üniversitesi Mütercim ve Tercümanlık bölümünde okuduğum günlerde çeviri kavramına ve pratiğine bakış açımı tamamen değiştiren ve öğrencisi olmaktan büyük onur duyduğum Prof. Dr. Emine Bogenç Demirel'e, kendim de yürüdüğüm ve gördüğüm mekan ve manzaraları bana çeviribilim odağında bakabilmenin gururunu yaşatan danışmanın Doç. Dr. Zeynep Görgüler'e ve yüksek lisans derslerinde bizlere yeni ufuklar açan Yıldız Teknik Ünivesitesi Diller ve Kültürarası Çeviribilim kadrosundaki tüm hocalarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Ama en önemlisi ve değerlisi, kendisi ile yüksek lisans sürecinde tanıştığım ve bir süre sonra evlilik kararı aldığımız canım eşim Gamze'ye sevgilerimi sunuyorum. Kendisi olmadan ne İstanbul'daki vaktimi ne de tez yazma dönemimi verimli geçirebilirdim. Beni akademik anlamda motive ettiği gibi hayata tutunmama da bir vesile oldu.

Said Emre ŞİRİN

Temmuz, 2025; İstanbul

İÇİNDEKİLER

ÖZET iii
ABSTRACT iv
ÖN SÖZ v
İÇİNDEKİLER vi
ŞEKİLLER LİSTESİ vii
KISALTMALAR LİSTESİ viii
1. GİRİŞ 1

2. KÜLTÜR ROTASI VE LİKYA YOLU 4
2.1. Kültür Rotası Nedir 4
2.2. Likya Coğrafyası ve Tarihi 12
2.3. Likya Yolu Kültür Rotası 16

3. KURAMSAL ÇERÇEVE 19
3.1. Çeviri Sosyolojisi 19
3.1.1. Aktör Ağ Kuramı 22
3.2. Çeviri Bölgesi 27
3.3. Çok Modlu Çeviri 29

4. BİR ÇEVİRİ ROTASI OLARAK LİKYA YOLU 33
4.1. Aktörlerle Rotanın Dinamik Çeviri Süreci 33
4.2. Çeviri Bölgesi olarak Likya Yolu 40
4.3. Likya Yolu Rehber Kitabından Çok Modlu Çeviri Örnekleri 44

5. SONUÇ 52

KAYNAKÇA 55
EKLER 62

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. GR Yönlendirme İşaretleri Sınıflandırması 11
Şekil 2: Xanthos Antik Kenti (Antalya) 13
Şekil 3: Myra Antik Kenti (Antalya) 14
Şekil 4. Teke Yarımadası Civarındaki Antik Yerleşimler 15
Şekil 5: Likya Yolu Kültür Rotası Haritası 17
Şekil 6: Kate Clow Likya Yolu'nda 35
Şekil 9: Likya Yolu Yönlendirme İşaretleri Birinci Örnek (Solda Babalar Sağda Boyalı İşaretler) 36
Şekil 10: Likya Yolu Yönlendirme İşaretleri İkinci Örnek (Solda Babalar Sağda Boyalı İşaretler) 36
Şekil 11: Yön bulmaya Yardımcı Olan Tabelalar ve Arkada Fethiye, Ölüdeniz Manzarası 37
Şekil 7: Yerel Halktan bir Pansiyon Sahibi, Fatma Hanım Yürüyüşçü Grubu ile Birlikte 38
Şekil 8: Yürüyüşçüler Arasında Sıkça Kullanılan Wikiloc Uygulamasının Arayüzü 39
Şekil 12: Muğla, Dodurga Mahallesi, Sidyma Antik Kenti'nde, Yol Üzerinde Yürüyüşçülere Hizmet Sağlayan Bir Yerel Mekânın Tabelası 43
Şekil 13: Likya Yolu Rehber Kitabı Orijinal Eser İlk Basım Kitap Kapağı 45
Şekil 14: Likya Yolu Rehber Kitabı Çeviri Eser Kitap Kapağı 46
Şekil 15: Likya Yolu'nda Sıradan Bir Patika ve İşaret 49

KISALTMALAR LİSTESİ

ANT : Aktör Network Theory (Aktör Ağ Kuramı)
ICOMOS : International Council on Monuments and Sites (Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi)
EICR : European Institute of Cultural Routes (Avrupa Kültür Rotaları Enstitüsü)
UNESCO : United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü)
TDF : Türkiye Dağcılık Federasyonu
CNSGR : Comité National des Sentiers de Grande Randonnée (Uzun Mesafe Yürüyüş Yolları Ulusal Komitesi)
FFRP : Fédération Française de la Randonnée Pédestre (Fransa Yürüyüşçülük Federasyonu)
GR : Grande Randonée (Uzun Mesafe Yürüyüş)

1. GİRİŞ

Bir coğrafi bölge, yalnızca üzerinde bulunan doğal ve yapay unsurları veya fiziksel özellikleri ile betimlenemeyeceği gibi; sadece üzerinde yaşayan toplulukların inşa ettikleri teknik yapıları, kurumları ya da yaşam biçimleri ile de açıklanamaz. İnsan topluluklarının ve çeşitli kültürlerin sürekli bir etkileşim içinde bulunduğu coğrafyalar, kaçınılmaz olarak devamlı bir değişim ve dönüşüm sürecindedir. Bu süreç içerisinde, önemli bir kavram olarak karşımıza çıkan "çeviri" faaliyeti, farklı kültürlerin birbiriyle iletişim kurmalarının ve bilgi alışverişinde bulunmalarının ötesinde; dil ve anlam aktarımı aracılığı ile kültürel ve sosyal dönüşümün nasıl gerçekleştiğini anlamada da kritik bir rol oynar. Çeviri pratiklerini incelemek, bir coğrafyada yaşanan kültürel değişimin ve dönüşümün izlerinin sürülmesinde, bu süreçteki aktörlerin tespit edilmesinde ve bölgedeki yoğun dilsel etkileşimlerin açıklanmasında öne çıkan yöntemlerden biridir. Bu çalışmada araştırma nesnesi olarak Anadolu'nun zengin ve çok katmanlı kültürel ve sosyal yapısını yansıtan bir örnek olarak belirli bir coğrafi bölgede ön plana çıkan *Likya Yolu Kültür Rotası*, çeviri sosyolojisi yaklaşımıyla incelenecektir.

Günümüzde Teke yarımadası olarak adlandırılan ve Antalya'nın merkezi ile Muğla'nın Fethiye ilçesi arasında yer alan Likya bölgesi, tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmış ve günümüzde dünyanın en gözde yürüyüş rotalarından biri olan Likya Yolu ile ün kazanmıştır. Bu yol doğal güzellikleri, kültürel ve tarihi zenginlikleriyle sadece Türkiye'den değil; Rusya, İngiltere ve Almanya gibi çeşitli ülkelerden gelen yabancı turistlerin de ilgisini çekmektedir. Bu bölgenin sahil kesiminde yerel halk deniz turizmine bağlı ekonomi ile geçinmektedir. Dağlık iç kesimlerde ise yörük adıyla anılan yerli halk yaşamlarını sürdürmektedir. Her iki bölgede de konumuz dahilinde turistler ve sporcular tarafından doğa yürüyüşü ve dağcılık faaliyetleri gerçekleştirilmektedir.

1990'lı yıllarda bir İngiliz turist tarafından doğa yürüyüşünü kültür turizmiyle birleştirme fikriyle başlatılan Likya Yolu projesi, zamanla gelişerek bölgede çeşitli

ekonomik, sosyal ve kültürel değişikliklere neden olmuş, böylelikle bölgede yeni bir dönüşümün oluşmasına vesile olmuştur.

Bu tez çalışmasında, araştırma nesnesi dahilinde Likya coğrafyasının geçirdiği tarihsel süreç ve üzerinde inşa edilen Likya Yolu projesinin bir kültür rotasından nasıl bir çeviri rotasına dönüştüğü, çeviri sosyolojisi bakış açısıyla bütüncül bir şekilde ele alınacaktır. Ayrıca bu çalışmada aşağıdaki sorulara cevap aranacaktır:

"Likya Yolu'ndaki aktörlerin ilişkiseliği Aktör Ağ Kuramı dahilinde aracı ve arabulucu sıfatları dışında farklı aktör türleri ile de incelenebilir mi?"

"Kültürlerarası bir çeviri bölgesi kavramı, kamusal şehir bölgeleri dışında Likya Yolu gibi kültürel olarak inşa edilmiş belirli bir coğrafi bölgeyi de kapsayabilir mi?"

"Likya Yolu Rehber Kitabı ışığında Likya coğrafyasının Likya Yolu'na dönüşümü çok modlu çeviri yöntemi dahilinde çözümlenebilir mi?"

"Likya Yolu'nun sosyal, kültürel ve dilsel uzamlardaki dönüşümü çeviri sosyolojisi bakış açısıyla nasıl okunabilir?"

Tezin birinci bölümünde, Likya coğrafyasına dair tarihsel ve coğrafi bilgiler literatür taramasına dahilinde aktarılacaktır. Avrupa ve Türkiye bağlamında yol, rota, kültür ve kültür rotası kavramlarının anlamları, bunların Likya Yolu dahilinde nasıl kullanıldığı, çeşitli kaynaklar dahilinde aktarılarak Likya Yolu'nun günümüzdeki kültürel ve sosyal durumunun tespiti ve bölgenin kültür rotasına dönüşüm süreci ayrıntılı bir şekilde ortaya konacaktır.

Tezin ikinci bölümünde araştırmanın kuramsal çerçevesini oluşturan kavramlar ve yöntemden bahsedilecektir. İlk olarak tezin birincil yaklaşımı olan çeviri sosyolojisine odaklanılacaktır. Çeviribilim alanındaki klasik orijinal metin-kopya metin ve eşdeğerlilik tartışmalarına dayanan yaklaşımlarının ötesinde çeviri ile toplum arasındaki karmaşık ilişkileri açıklamada yeni çalışmalar her geçen gün artmaktadır (Wolf, 2012, s.132) Buna bağlı olarak son dönemde ön plana çıkan çeviri sosyolojisi alanı hakkında bilgi verilecektir. Hemen ardından, Aktör Ağ Kuramı'nın (ANT) detaylı tanımı ile araştırma nesnesinde ön plana çıkan aktörlerin çeviri sürecini nasıl şekillendirdikleri incelenirken bu sürecin izlerinin nasıl takip edilebileceği anlatılacaktır. Daha sonra, kültürel çeviri ile bağlantılı olarak çeviri bölgesi kavramının ne olduğuna değinilirken Likya Yolu'nun çeviri bölgesi olarak tanımlanabilecek dilsel ve kültürel etkileşim alanları tespit edilecek ve bu bölgelerde

gerçekleşen dönüşümler analiz edilecektir. Son olarak da çok modlu çeviri yönteminden bahsedilececek ve bu yöntem ışığında coğrafi ve kültürel anlamda rotanın nasıl dönüştürüldüğü vurgulanacaktır.

Tezin üçüncü bölümü olan uygulama bölümünde, önceki bölümlerde değinilen kuramsal çerçeve ve literatür taraması ışığında Likya Yolu'nun yalnızca bir kültür rotası olarak değil, aynı zamanda bir çeviri rotası olarak nasıl okunabileceğine odaklanılacaktır. Bu doğrultuda, kuramsal çerçevede değinilen kavramlar ve çeviri yöntemi ile rotayı şekillendiren aktörlerin faaliyet gösterdiği çeviri bölgeleri de incelenerek Likya Yolu'ndaki dönüşüm süreçleri ele alınmaya çalışılacaktır. Likya Yolu'ndaki aktörlerin ilişkiselliği, Aktör Ağ Kuramı çerçevesinde yalnızca aracı ve arabulucu sıfatlarıyla sınırlı kalmaksızın; kurucu, geliştirici ve destekleyici gibi farklı aktör türleri üzerinden de incelenecektir. Ardından, Çok kültürlü çeviri bölgesi kavramının yalnızca kamusal şehir alanlarıyla sınırlı olmadığı, kültürel olarak inşa edilmiş belirli bir coğrafi bölge olarak Likya Yolu örneği üzerinden de incelenebileceği ortaya konacaktır. Yolun dönüşümünün yansıdığı Likya Yolu rehber çeviri kitaptan seçilen somut örneklerle, Likya Yolu'nun çok katmanlı yapısı açıklanacak ve Likya Yolu Kültür Rotasının kendisinin bir tür çeviri rotası olarak çok modlu çeviri yöntemi açısından incelenecektir. Bu son bölümde, çeviri sosyolojisi yaklaşımı temel alınarak, Likya Yolu'nun belirli bir coğrafyadan kültür rotasına ve sonrasında çeviri rotasına dönüşümü, süreçte etkin olan aktörler ve bunlar arasındaki etkileşimler bağlamında değerlendirilecektir.

Likya Yolu'nu farklı kuramlarla, bütünlükçü bir yöntemle; sosyal, kültürel ve dilsel perspektiften analizi, daha önce ne çeviribilim alanında ne de başka bir disiplinde gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda, çalışmanın alanyazına özgün bir katkı sunduğu iddia edilebilir.

Sonuç olarak, Likya Yolu Kültür Rotası bu çalışmada bir çeviri rotası olarak değerlendirilerek, belli bir coğrafya üzerindeki kültürel, sosyal ve dilsel pratiklerin dönüşüm süreçlerinin incelenmesinde çeviri sosyolojisi perspektifinin önemi vurgulanacak ve bu alanda benzer çalışmalara kaynaklık edeceği savunulmaktadır.

2. KÜLTÜR ROTASI VE LİKYA YOLU

Bu başlıkta Likya Yolu'nu tanımlayan Kültür Rotası kavramının ne olduğu ve Likya Yolu fikrinin nasıl ortaya çıktığından bahsedilecektir. Bunun için öncelikle kültür rotasına ve bir spor ve turizm aktivitesi olarak doğa yürüyüşçülüğünün ne olduğuna değinilecektir. Ayrıca, Likya Yolu'nun doğal ve tarihi özelliklerini daha iyi kavramak için Likya uygarlığı tarihine ve yolun yer aldığı coğrafyaya değinilecektir. Son olarak da bahsedilen konuların kesiştiği nokta olan Likya Yolu'nun kendisi ve ortaya çıkışı hakkında bilgi verilecektir.

2.1. Kültür Rotası Nedir

İnsanlık tarihi boyunca yollar ve bu yolları takip eden rotalar, toplumsal ve kültürel etkileşim açısından önemli bir yer tutmuştur. Genellikle ticaret faaliyetleri ve seyahat bağlamında kullanılan "rota" kavramı, Türk Dil Kurumu (2022) Türkçe Sözlüğü'nde "Bir gemi veya uçağın gidiş yönü, izleyeceği yol" şeklinde tanımlanmaktadır. Ancak bu tanım, kültür rotaları bağlamında ele alınan "rota" kavramını karşılamakta yetersiz kalmaktadır. Bu bağlamda, turistlerin ve doğa yürüyüşçülerinin izlediği güzergâhları tanımlamak amacıyla kullanılan "rota" terimi, kültür kavramı ile birlikte değerlendirildiğinde anlam derinliği kazanmaktadır. Kültür ise çok katmanlı ve karmaşık bir kavramdır. Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde kültür, "Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada ve sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü; hars, ekin" şeklinde tanımlanmıştır. Ancak kültür kavramının özellikle çeviribilim çerçevesinde nasıl ele alındığına değinmek, ilgili araştırma konusu açısından daha açıklayıcı ve işlevsel olacaktır.

Farklı çeviribilimciler tarafından kültür kavramına farklı tanımlamalar getirildiğine değinen David Katan'a (2018) göre etimolojik olarak kültürün toprağın işlenmesini

ifade eden bir kelime olarak ortaya çıktığını[1], daha sonra ilerlemeci aydınlanma çağında zihnin yetiştirilmesi ve işlenmesi fikrine yol açarak medeniyetin temel unsuru haline geldiğini belirtmiştir. Ayrıca David Katan'a (2011) göre medeni toplumlar veya insanın yaşam biçimi gibi anlamlara gelen antropolojik tanımlamalardan öte kültür; bir otoriteden öğrenilmiş, bilinçsizce paylaşılabilir veya bir çatışma sahası olabilecek bir alandır. Katan, Edward T. Hall'ın (1959/1990) teknik, formal ve informel kültür üçlemesine değinmiş ve dilsel olarak dile getirilen kültürel ögelerden öte gelenek, mekân, eğilim, zaman ve çevre gibi ögelerin de kültürün görünmeyen yüzünü oluşturduğunu savunmuştur (s.71-72). Böylece kültürü belli özellikler kümesi olarak değil ancak sürekli değişen ve bağlamına göre tekrar yorumlanan bir sistemler bütünü olduğunu savunmuştur (s.73). Aynı şekilde, kültürün çok katmanlı doğasını sistematik biçimde ele alan Kyle Conway (2012), kültür kavramını üç temel başlık altında sınıflandırır: "Antropolojik kültür, sembolik kültür ve topluluk olarak kültür". Antropolojik kültür, bireylerin dünyayı algılama biçimlerini şekillendiren, çoğu zaman farkında olmadan paylaşılan varsayımlara işaret ederken; sembolik kültür, bu varsayımların somutlaştığı, anlam yüklü nesne ve pratikleri kapsar. Üçüncü olarak, topluluk olarak kültür ise bireylerin ortak bir kültürel zeminde bir araya geldiği, kimliksel aidiyet duygusunun oluştuğu yapıyı ifade eder (s. 265).

Kültür rotası bağlamındaki kültür kavramı ise rotanın tarihselliği ve ev sahipliğini yaptığı sosyo-kültürel inşa edilmişliği ile rotanın bulunduğu bölgenin kültürel ve doğal mirası koruma anlayışına vurgu yapar (Durusoy, 2014; Gengörü & Öcalır, 2024; Lakovaki et al., 2023; Lin et al., 2024).

Kültür kavramından sonra rota kavramına da değinmek gerekir. Ticari amaçla rotalar üzerindeki yollar, kültürel ve ekonomik ilişkilerden teknolojik gelişmelere kadar birçok farklı etkileşimin sağlanmasına yol açmıştır. Çin'den başlayarak bütün Asya'yı aşıp Avrupa'ya kadar uzanan bir ticaret ağı olan İpek yolu, en bilinen ticaret yolu olarak örnek gösterilebilir. Bu rota, sadece malların değil, aynı zamanda fikirlerin ve sanatsal temaların yayılmasına da olanak tanımıştır (Hansen, 2012, s.20).

Gezginler ve kâşifler ise yeni rotalar keşfederek coğrafya ve üzerinde yer alan kültürel özellikler hakkında var olan bilgiyi genişletmiş ve farklı kültürlerarasında

[1] Latince *cultura*: büyütme, yetiştirme.

köprüler kurmuştur (Ünal, 2024; Hanilçe, 2021). Bu kişilere Orta Çağ'ın en büyük gezginlerinden İbni Battuta ve Marco Polo örnek verilebilir.

1325 yılında, doğum yeri Fas'tan yola çıkan İbni Battuta, Kuzey Afrika sahil şeridi boyunca Arap yarımadasına gitmek için sıklıkla kullanılan hac rotasını takip etmiştir. 28 yıl boyunca, o zamanın bilinen dünyasının kayda değer kısmını gezmiş ve bu süre zarfında Kuzey Afrika, Orta Doğu, Orta Asya, Güney ve Doğu Asya ile Endülüs ve Sahra Altı Afrika gibi geniş bir coğrafyayı gezmiştir. Seyahatleri boyunca farklı kültürleri, dinî uygulamaları ve sosyal yapıları gözlemlemiş, bu deneyimlerini "Rıhle" adlı eserinde toplamıştır (Altıntaş, 2019). Eserinde, ziyaret ettiği bölgelerin siyasi, sosyal ve kültürel özelliklerine dair ayrıntılı bilgiler sunmuştur.

Marco Polo ise 1271 yılında İpek Yolu'nu takip ederek Asya'ya yola çıkmış ve Çin'e varmıştır. Burada Kubilay Han'ın hizmetinde çeşitli görevler üstlenmiştir. Yaklaşık 17 yıl süren yolculuğunun ardından 1295 yılında Venedik'e dönmüştür (Şakiroğlu, 1990).

Diğer bir deyişle rotalar, tarihte İpek Yolu, Baharat Yolu, Amber Yolu gibi ticari değeri yüksek malların bir yerden diğerine taşınması ile değerlenen hatlar ve ayrıca dini olarak gidilen hac yolları ile şekillenmiştir (Charlemagne, 2004 & Hansen, 2012).

Günümüzde ise ekonominin küreselleşmesi ve insanlığın modernleşmeyle birlikte, ticari anlamda rotalar çeşitlilik göstermiş ve gelişmiştir. Ticarette bölgenin coğrafi özelliklerine ve gelişmişliğine bağlı olarak karayolu, demiryolu ve denizyolu taşımacılığı kullanılırken; ulaşım için de havayolu, demiryolu ve karayolu tercih edilmektedir. (Çalışkan, 2019; Gürer, Alıncak, & Öçalan, 2016)

Tüm bu tarihsel gelişmelerin ışığında, rotaların yalnızca fiziksel geçiş güzergâhları değil, aynı zamanda kültürel anlam taşıyan yapılar hâline geldiği görülmektedir. Bu bağlamda kültürel etkileşim ve kimlik oluşumu süreçlerinde, kültürel çeviri kavramı önemli bir açıklayıcı çerçeve sunmaktadır. Kültürel çeviri, çeviribilim içinde son zamanlarda ortaya çıkmış bir kavramdır. Nikos Papastergiadis, kültürel çeviriyi "iletişimin sınırlar ötesinde gerçekleşme süreci" veya "farklı kültürel geçmişlere ve uygulamalara sahip insanların, bu farklılıklar üzerinden iletişim kalıpları oluşturmasını ve bağlantılar kurmasını sağlayan bir araç" olarak tanımlar (2000, s.127). Ayrıca, Homi K. Bhabha'nın (1994) kuramına göre, farklı kültürlerin

etkileşimi sonucu bir üçüncü mekân (third space) ortaya çıkar. Burada kültürel kimliklerin sabit ve değişmez olmadığını, aksine sürekli bir oluşum ve dönüşüm içinde olduğu iddia edilir. Bu bağlamda, kültürel çeviri, farklı kültürel unsurların bir araya gelerek yeni anlam ve kimliklerin üretildiği bir süreçtir. Bu süreçte "uzam"larda oluşur, Uzam da kültürel farklılıkların müzakere edildiği ve yeni melez kimliklerin oluştuğu bir ara alanı ifade eder (s.37). Ayşe Ece Fitnat (2009) "Sömürgecilik-sonrası Kuramların Çeviri Eylemine Metaforik Yaklaşımları" adlı makalesinde bunu şöyle açıklar:

> Farklı kültürden gelen bireyler birbirleri ile karşılaştığında, her iki tarafın kültürüne ait olmayan bir üçüncü alanda buluşmuş olur. Bhabha, bu görüşme sürecinde kültürel kodların dönüşüme uğradığını ve bu işlemin 'kültürel çeviri' olarak adlandırılması gerektiğini belirtir. Bu noktada çeviri eylemi anlam koşutluğu ötesinde bir işlev yüklenerek, küresel dünyadaki kültürlerarası ilişkilerin temel yapıtaşı olarak öne çıkar (s.56).

Bhabha ve Fitnat'tan alıntılanan görüşler doğrultusunda, günümüz küreselleşen dünyasında giderek daha kültürlerarası hâle gelen rotaların birer kültürel çeviri olup olmadıkları sorusu tartışmaya açıktır. Bununla birlikte, rotalar; genellikle uzun mesafeleri aşmak amacıyla, ticaret ağları gibi belirli izler üzerinden biçimlenen, sabit bir yer ya da mekân olmaktan ziyade kültürel anlamlar taşıyan, gidip gelinen hatlar olarak değerlendirilebilir. Bu yönleriyle rotalar, farklı topluluklar tarafından şekillendirilen kültürlerarası uzamlar niteliği de kazanabilirler.

Rota ve kültür kavramlarına ayrı ayrı değindikten sonra, bütünce dahilinde incelenen Likya Yolu'nu ve karmaşık yapısını anlamak için 'kültür rotası' kavramından bahsetmek gerekir.

Günümüzde kültür rotaları, Avrupa'da birçok kurum ve kuruluş tarafından belirli bölgelerin kültürel mirasını koruma ve sürdürülebilir bir turizm örneği sağlama amacı özelinde ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte kültür rotası kavramı, resmi kurumlarca kültürel miras, sürdürülebilir turizm ve doğa turizmi gibi farklı yönlerden ele alınarak çeşitli tanımlamalarla açıklanmıştır (ICOMOS, 2008; UNESCO, t.y.; Council of Europe, t.y.).

Örneğin, Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS), tüzüğünde belirli bir bölgedeki kültürel mirasın korunmasına odaklanarak kültür rotası kavramını bu çerçevede sahiplenmektedir (2008, s.1). Buna karşın, Avrupa Konseyi Kültür Rotaları Enstitüsü (EICR) söz konusu kavrama farklı bir yaklaşım getirmektedir.

Avrupa Konseyi Kültür Rotaları Enstitüsü'nün resmî web sitesinde kültür rotası şu şekilde tanımlanır:

Kültür Rotaları, Avrupa Konseyi'nin tüm çalışmalarının ve değerlerinin altında yatan ilkeleri destekleyen ağlardır: insan hakları, demokrasi, katılımcı yapı, kültürel çeşitlilik ve kültürler arası diyalog. Kültür Rotaları, kültürlerarası diyalog için bir kanal olmayı amaçlar ve Avrupa tarihi hakkında daha iyi bir bilgi ve anlayışa katkıda bulunur.

Avrupa Konseyi Kültür Rotaları Enstitüsü Avrupa'nın ortak tarihî ve kültürel değerlerini yürüyüş yolları aracılığıyla bir araya getirmeyi amaçlayarak çalışmalarına 1987 yılında İspanya'daki Camino de Santiago rotasının oluşturulması ile başlamıştır (Severo, 2017, s. 6). Programın resmî Türkçe sayfasında ise bu girişim şu şekilde tanımlanmaktadır: "Avrupa Konseyi Kültür Rotaları programı, 1987 yılında, zaman ve mekân içinde bir yolculuk aracılığıyla farklı Avrupa ülkelerinin miraslarının ortak bir kültürel mirasa nasıl katkı sağladığını göstermek amacıyla başlatılmıştır."

Likya Yolu üzerinde gerçekleştirilen yürüyüş faaliyetlerini inceleyen akademik çalışmalar da mevcuttur. Likya Yolu'nda doğa yürüyüşçülüğü, deneyim memnuniyetini tespit etme kapsamında çeşitli akademik araştırmalara konu olmuştur. Bu çalışmalardan biri de Çağdaş Aydın'ın (2024) yürütmüş olduğu araştırmadır. Aydın, Likya Yolu'ndaki sırt çantalı turistleri duygusal, fiziksel, entelektüel ve ruhsal boyutlar üzerinden incelemiş, bu tarz bir yürüyüş deneyiminin çok katmanlı bir turizm pratiği sunduğunu ortaya koymuştur. Araştırma bulgularına göre, Likya Yolu'nun bu dört boyutu kapsayan bir deneyim alanı sunduğu dikkate alındığında, güzergâh boyunca sunulan hizmet ve etkinliklerin söz konusu boyutları destekleyecek biçimde tasarlanması, yürüyüşçülerin deneyim kalitesini artırabileceği, kişisel gelişimlerini teşvik edebileceği ve seyahat deneyimlerinin anlamını derinleştirebileceği ifade edilmektedir (Aydın, 2024, s. 42). Likya Yolu üzerine yapılan bir diğer çalışmada ise Burcu Tütüncü, Hüseyin Pamukçu & Canan Tanrısever'in (2020) Likya Yolu yürüyüş rotasına yönelik ziyaretçi memnuniyetini incelediği çalışmadır. Burada elde edilen bulgular doğrultusunda Likya Yolu'na ilişkin genel memnuniyet düzeyinin yüksek olduğunu belirtilmiştir (s. 121).

Bununla birlikte, yolun kendisinin bir gezgin ve yürüyüşçü için ne anlam ifade ettiğine de yer vermek gerekir; çünkü yol kavramı, sadece fiziki çevre faktörleriyle

değil, aynı zamanda yürüyüş rotasının taşıdığı ve kişide uyandırdığı simgesel ve anlamsal dünya ile de doğrudan ilişkilidir. Esasen yol kavramı, gezginler ve yürüyüşçüler için yalnızca fiziksel bir güzergâhı değil, aynı zamanda çok katmanlı bir anlamlar bütününü ifade eder. Yol, yürüyüşçülerde yalnızca temel tanımlandırmalarla sınırlı kalmayıp, birey için deneyimsel ve simgesel anlamlar da taşır. Bu bağlamda, Micheal Onfray (2022), *Yolculuğa Övgü* adlı eserinde yolda olmanın manevi yönünü şu sözlerle ifade eder:

> "Evimizin dışındaki göçebeliğin tehlikeli biçimde hayata geçişinde, karşılaştığımız ilk yolcu kendimizizdir. Durmadan, sokağın her köşesinde, her açısında, her kavşakta ve meydanlarda, şehirlerde ve çöllerde, gölgede ve güneşte, tüm pistlerde ve manzaranın sunduğu tüm rastlantılarda, her zaman ve her yerde şahsiyetimiz içsel düzenini arar." (s. 72).

Bu anlatım, yolda olmanın bireysel bir arayış, hatta bir tür içsel keşif süreci olduğuna işaret eder.

19. yüzyılda, Amerika Birleşik Devletleri'nde Walden Gölü yakınlarında yaşamış olan ünlü yazar Henry David Thoreau, *Yürümek* temalı denemelerinde yürüyüş eylemini hem doğayla bütünleşme hem de bireysel özgürlük arayışı bağlamında ele alır. Thoreau (2022), güneşin altında rüzgârı soluyarak yaşamanın ve yeni manzaralarla karşılaşmanın büyük bir mutluluk kaynağı olduğunu belirtir (s. 16–17). Aynı eserde, bireyi toplumun bir üyesi olmaktan ziyade doğanın bir parçası olarak görür (s. 11). Bu bakış açısı, modernite çerçevesinde insanın yürürken toplum ve doğa ilişkilerini yeniden gözden geçirdiği anlamına gelir.

Benzer şekilde, Frédéric Gros (2020), *Yürümenin Felsefesi* adlı eserinde doğa yürüyüşçülerinin iç dünyalarını ve motivasyonlarını betimleyen dikkat çekici anlatımlara yer verir. Bu anlatımlardan biri şöyledir: "...Bir gayret kayanın tepesine tırmandıktan sonra oturup manzarayı seyre daldığımızda yaşadığımız sarhoşluk, O araziler, evler, ormanlar, patikalar, hepsi bizimdir bizim içindir… Görmek egemen olmak, bakmak sahip olmak demektir. Hem de mülkiyetin külfetleri olmadan…" (s. 55). Yine aynı eserde, doğayla karşılaşmanın derin anlamı şu sözlerle vurgulanır: "Bir dağa bakarken büyük ağaçların arasında yürürken şöyle düşünürsünüz: Buradalar işte. Buradalar, hem de benim için değil, zaten buradaydılar. Benden önce de varlardı, benden sonra da var olacaklar." (s.78). Yazarın yürüme pratiğinin

deneyimsel boyutuna dair şu ifadeler ise oldukça dikkat çekicidir: "Yürürken, yürümekten başka bir şey yapmayız. Yürümekten başka yapılacak bir şey olmaması saf bir varlık duygusunun yeniden kazanılmasını, çocukluk çağına olduğu gibi nüfuz etmiş o basit var olma mutluluğunun yeniden keşfedilmesini sağlar." (s. 79).

Yürüyüşçü ve Rehber Altuğ Şenel'in (2018) Likya Yolu için yazdığı rehber kitabında yürümek fiilinin rekabet içeren diğer spor dalları gibi görülmemesi gerektiğini ve zamansız bir özgürlük olduğunu belirtir (s.11). Aynı şekilde Likya Yolu yürüyüşçüsü ve rehber Muhammed Durukan bu yolu yürümedeki motivasyonun merak duygusu olduğunu, rota üzerindeki köyleri, şelaleleri, ormanları ve dağları görmenin merakını tatmin ettiğini belirtmiştir[2].

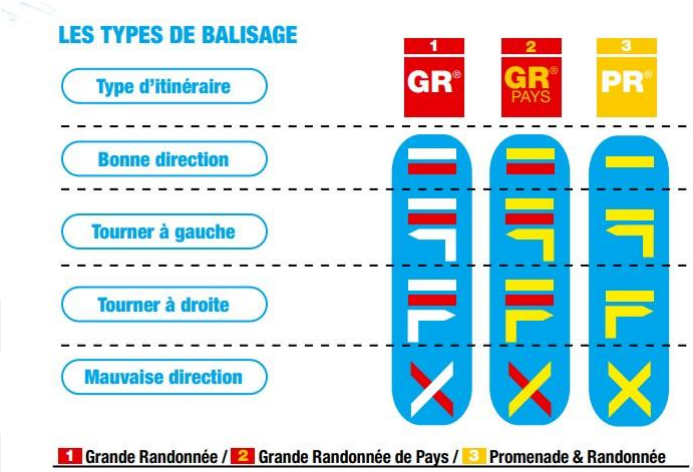
Yürüyüşçülüğü kurumsal alanlarda ele almak, araştırma konusu dahilinde pratiği daha detaylı anlama açısından yardımcı olacaktır. Avrupa'da ve Türkiye'de doğa yürüyüşçülüğü farklı perspektiflerden ele alınmaktadır. Bunun için Fransa örneği incelenebilir. Fransa'da doğa yürüyüşçülüğü[3] yaygın ve organize bir yapıya sahiptir. Burada yürüyüş faaliyetleri, öncelikle bir turizm etkinliğinden ziyade bir spor dalı olarak öne çıkmaktadır. Bu alandaki ilk kurumsal atılım, 1947 yılında orman ve dağ yollarının birleştirilmesi, işaretlenmesi ve haritalandırılması amacıyla çeşitli kampçılık ve dağcılık kulüplerinin birleşimiyle kurulan Uzun Mesafe Yürüyüş Yolları Ulusal Komitesi (Comité National des Sentiers de Grande Randonnée – CNSGR) ile atılmıştır. 1978 yılında ise Fransa Yürüyüşçülük Federasyonu (Fédération Française de la Randonnée Pédestre – FFRP) kurulmuş ve aynı yıl Fransa Çevre Bakanlığı'nın resmî desteğini almıştır ("L'histoire des GR", 2024). Bu kapsamda yürüyüşçülere, FFRP bünyesinde sporcu lisansı edinme imkânı sunulmaktadır. Fransa'da yürüyüş yolları, GR (Grande Randonnée) olarak adlandırılan kodlar ile bölgelere ayrılmış ve birbirine bağlanmıştır. GR (Grande Randonnée): Uzun mesafeli yürüyüş rotalarıdır. Bu rotalar, genellikle birkaç gün süren yürüyüşler için tasarlanmıştır. GR de Pays: Belirli bir bölge içinde dolaşan tematik rotalardır. PR (Promenade et Randonnée): Daha kısa yürüyüş rotalarıdır ve genellikle bir gün içinde tamamlanabilir. Bu rotalar genellikle kırmızı-beyaz renklerde üst üste yerleştirilmiş iki yatay çizgi ile işaretlenir. Bu işaretler, ağaçlar,

[2] Muhammed Durukan ile Kişisel Görüşme – 5 Mayıs 2025

[3] Uzun mesfe doğa yürüyüşçülüğü İngilizce'de *long-distance hiking* Fransızca'da ise *grande randonnée* olarak terimleşmiştir. Türkçede bunun için ayrı bir terim bulunmamakla birlikte genelde İngilizce'de günübirlik doğa yürüyüşü için kullanılan *trekking* terimi kullanılır.

kayalar, duvarlar veya direkler üzerine boyanarak yürüyüşçülere yön gösterir. Fransa'daki popüler yürüyüş rotalarından birine örnek, GR 5 rotasıdır. Bu rota Fransa'nın kuzey doğusundan başlayarak güneye doğru ilerler ve Fransız Alplerinden geçer. Rota, farklı zorluk seviyelerine sahip etaplar içererek doğa severlere deneyim sunar (Fédération Française de la Randonnée Pédestre, 2025)

Şekil 1. GR Yönlendirme İşaretleri Sınıflandırması

Kaynak: Qui balise les sentiers de randonnée ?, (t.y.). ffrandonée sarthe. https://sarthe.ffrandonnee.fr/post/qui-balise-les-sentiers-de-randonnee/

Türkiye ise dört mevsimin belirgin biçimde yaşandığı, farklı doğal ve kültürel zenginliklere sahip bir coğrafya olarak, doğa sporlarının pek çok alanda gerçekleştirilmesine olanak tanımaktadır (Ardahan & Kaplan 2012) Bununla birlikte, son yıllarda genç kuşaklar arasında kampçılık, dağcılık ve doğa yürüyüşü gibi açık hava sporlarına yönelik ilginin arttığı dikkat çekmektedir. Bu ilginin doğal bir sonucu olarak, Türkiye'nin çeşitli illerinde yeni doğa sporları dernekleri ve kulüpleri kurulmaktadır (Türkiye Dağcılık Federasyonu, t.y.). Ancak doğa yürüyüşçülüğü kültürünün Türkiye'de, Avrupa ülkeleriyle kıyaslandığında, kurumsal düzeyde henüz yeterince gelişmediği görülmektedir. Nitekim Türkiye'de yalnızca doğa yürüyüşçülüğüne özgü bir federasyon bulunmamaktadır. Bu durum, doğa yürüyüşü faaliyetlerinin kurumsallaşmasını ve yaygınlaşmasını sınırlayan temel etkenlerden biri olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda, doğa yürüyüşüne benzer nitelikteki etkinliklerde yer almak isteyen bireyler, lisanslı sporcu statüsü kazanmak amacıyla Türkiye Dağcılık Federasyonu'na (TDF) başvurmakta ve gerekli yeterlilikleri sağlayarak dağcılık lisansı edinmektedir. Ancak dağcılık, farklı teknik ve ekipman bilgisi gerektirmesi bakımından doğa yürüyüşçülüğünden önemli ölçüde

farklılaşmaktadır. TDF (2025) verilerine göre, Türkiye'de 585 adet doğa sporu kulübü ve 22.732 dağcı lisansına sahip sporcu bulunmaktadır[4]. Ancak bu kulüplerin bir kısmı hem dağcılık hem de doğa yürüyüşü faaliyetlerini birlikte yürütmektedir. Dolayısıyla, bu kulüplerin faaliyet alanlarına yönelik daha ayrıntılı ve güncel bir sınıflandırmaya ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca, kültür rotaları üzerinde etkinlik düzenleyen gruplar yalnızca resmî doğa sporları kulüpleriyle sınırlı değildir; bunun yanında kayıt dışı gruplar, çeşitli turizm acentaları ve bireysel olarak yürüyüş gerçekleştiren çok sayıda kişi de bu rotalarda etkinlik göstermektedir. Bu bağlamda, kültür rotalarındaki yürüyüşçü profilinin daha detaylı bir biçimde incelenmesine yönelik saha araştırmaları gerekir.

Fransa örneği Türkiye ile karşılaştırıldığında dikkat çeken temel fark, Fransa'da bu rotaların yabancı turizme kazandırılması ya da ekonomik bir getiri elde edilmesi yönünde güçlü bir motivasyonun bulunmamasıdır. Yalnızca yerel yönetimler tarafından, şehirlerin tarihî ve doğal zenginliklerinin yer aldığı rotalar belirlenmekte ve bu rotalara ilişkin bilgilendirici broşürler hazırlanmaktadır. Tanıtımlar genel olarak yerli turistler ve yürüyüşçülere yönelik olarak gerçekleştirilmekte ve bu etkinlikler, daha çok kamusal alanında faydasına ve yerli halkın spor bilincini artırmaya yöneliktir.

2.2. Likya Coğrafyası ve Tarihi

Likya Yolu'nun geçtiği bölgenin araştırma konusunu dahilinde tarihi ve coğrafi özelliklerine dair bilgi sahibi olmak, yolun bir kültür rotası olarak önemini anlamada büyük ölçüde katkı sağlayacaktır. Bu amaçla, öncelikle bölgede yaşayan eski halkların tarihine ve bölgenin coğrafi yapısına değinilecektir.

Kendilerini Trimillae olarak adlandıran Likya Uygarlığı, ilk olarak Hitit kaynaklarında "Lukka" ülkesi olarak geçmektedir (Işık, 2010). Likyalılar hakkında bilinen en ünlü anlatı ise Homeros'un İlyada adlı eserinden gelmektedir. Söz konusu eserde, Likyalılar Akhalara karşı Truvalıların safında, Sarpedon adlı bir komutanın önderliğinde savaşırlar (Homeros, 2014, s. 261–262). Likyalılarla ilgili elde edilen arkeolojik buluntular, M.Ö. 700 yılına kadar tarihlendirilmektedir. Bu halk, dağlık arazilerdeki kentlerin yanı sıra kıyı bölgelerini de yerleşim yeri olarak benimsemiş ve

[4] TDF Resmi internet sitesinde güncellenme tarih hakkında bilgi bulunmamaktadır.

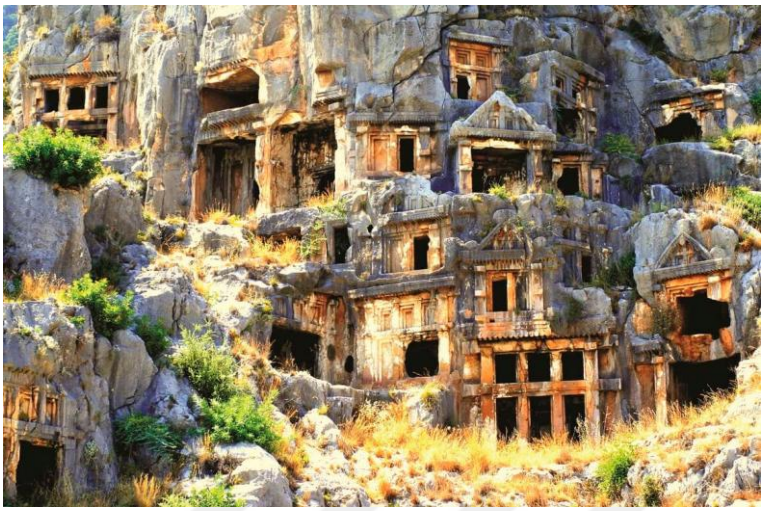
liman ticaretiyle uğraşmıştır (Schuler, 2022, s. 51). Likya Uygarlığı'nı özgün kılan en temel unsur ise antik şehirlerde nekropolis olarak adlandırılan mezarlık alanlarda yer alan anıtsal mezar yapılarıdır.

Şekil 2: Xanthos Antik Kenti (Antalya)

Kaynak: Xanthos. (2025). Kültür ve Turizm Bakanlığı. https://antalya.ktb.gov.tr/TR-310939/xanthos.html

Şekil 3: Myra Antik Kenti (Antalya)

*Kaynak: Myra Antik Kenti - Antalya. (*2021, 2 Şubat). Türkiye Kültür Portalı. *https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/antalya/gezilecekyer/myra*

Kaya mezarları ve lahitlerden oluşan bu mimari ögeler, günümüzde yalnızca arkeolojik olarak değil, aynı zamanda bölgenin görsel ve kültürel simgeleri olarak da önem taşımaktadır. Söz konusu mezar anıtları, Likya Yolu'nun ve genel olarak bölgenin turistik sembollerinden biri haline gelmiştir. Bu sembolün güncel kamusal ve özel alandaki yansımalarına Kaş Belediyesi logosu üstündeki kaya mezar lahdi ve çeşitli bölgesel işletmelerin isimlerinde "Likya" ve Likya coğrafyasındaki antik kent adlarını kullanmaları örnek verilebilir. Anadolu kökenli olan Likya Uygarlığı'nın, zamanla Helenistik kültürü benimsediğine dair görüşler bulunsa da özgün dilleriyle oluşturdukları kabile birlikleri bu topluluğun ayırt edici niteliklere sahip olduklarını ortaya koymaktadır (Işık, 2022, s. 213–214; Clow, 2019, s. 35). Likyalıların dünya tarihi açısından en dikkat çekici yönlerinden biri ise, şehir devletleri şeklinde örgütlenerek birleşik bir yönetim yapısı geliştirmiş olmalarıdır. Bu yapılanma, tarihteki ilk federasyon örneklerinden biri olarak kabul edilmektedir (Işık, 2010, s. 72). Federasyon içindeki şehirler, nüfusları ve önem derecelerine göre farklı oy haklarına sahipti. En büyük altı şehir olan Xanthos, Patara, Pınara, Olympos, Myra ve Tlos'un üçer oy hakkı bulunmaktaydı. Orta büyüklükteki kentler ikişer, küçük yerleşimler ise birer oyla temsil edilmekteydi. Bu sistem, şehirlerin büyüklük ve etkilerine göre orantılı bir temsil mekanizması oluşturuyordu (Çevik & Bulut, 2022).

Şekil 4. Teke Yarımadası Civarındaki Antik Yerleşimler

Kaynak: *Amazing Temple Tombs Were Carved High on Cliffs By the Ancient Lycians—And Here's The Weird Reason.* (2024, 19 Şubat). The Epoch Times. https://www.theepochtimes.com/bright/these-cliffs-were-hewn-into-flawless-temple-tombs-in-this-ancient-land-almost-lost-to-time-5553806

Likya coğrafyası, günümüzde "Teke Yarımadası" olarak adlandırılmakta olup, Türkiye'nin güneybatısında, Fethiye ve Antalya körfezleri arasında Akdeniz boyunca uzanan bir yarımada şeklindedir. Coğrafi yapısı büyük ölçüde dağlık ve engebeli olan bu bölge, Akdeniz ikliminin etkisiyle zengin bir bitki örtüsüne sahiptir. Maki toplulukları ve orman ekosistemleri yaygındır; özellikle kızılçam, zeytin, mersin ve kekik gibi türler öne çıkar. Daha yüksek rakımlarda ise sedir ve ardıç ağaçları görülmektedir. Bölge, bitki çeşitliliği bakımından oldukça zengin olup, bazı türler endemik özellik taşımaktadır. Teke Yarımadası'nın kıyı şeritleri girintili çıkıntılı bir yapıya sahip olup, falezler, koylar ve körfezlerle karakterizedir. Antalya ve Fethiye körfezleri arasında uzanan bu kıyı kuşağı, turkuaz renkli denizi ve kalker bazlı jeolojik yapısıyla dikkat çekmektedir. Bu kıyı alanları hem doğal liman potansiyeli hem de turizm açısından önem taşımaktadır (Şenkul, 2020).

Likya Yolu, yaklaşık 760 km uzunluğundaki rotası boyunca, bölgenin en yüksek noktalarından biri olan Tahtalı Dağı'nın 970 metrelik eteklerinden geçerek, Akdeniz'in turkuaz koylarına kadar uzanır. Bu yürüyüş rotası, katılımcılara bölgenin doğal, tarihi ve coğrafi çeşitliliğini yerinde deneyimleme olanağı sunmaktadır.

2.3. Likya Yolu Kültür Rotası

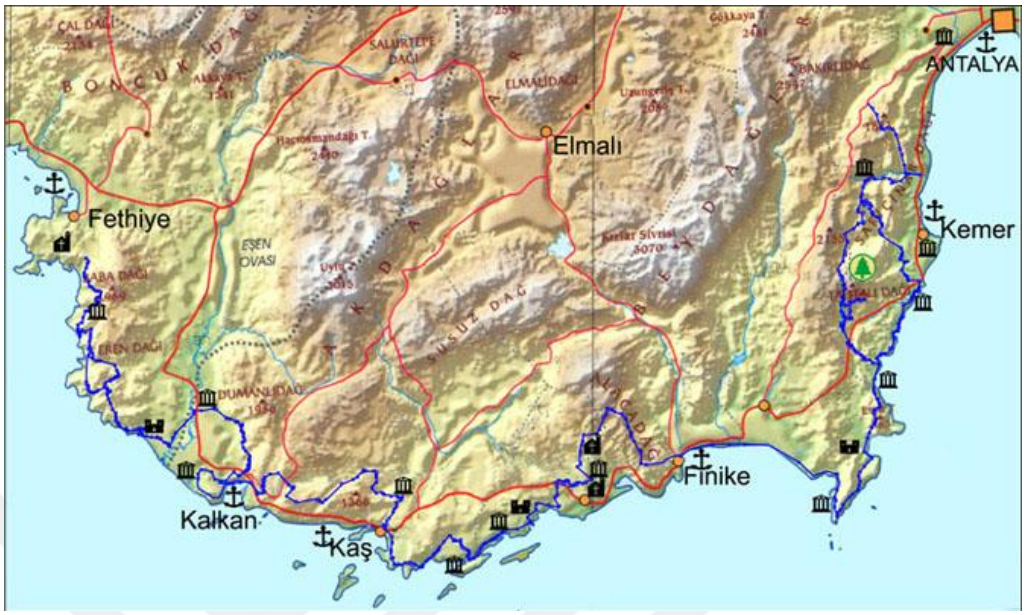
Günümüzde çoğu yol, ulaştığı lokasyonla anılmaktadır. Örneğin, kara yolları bağlamında Ankara'daki Eskişehir yolu veya Konya yolu gibi adlandırmalar bu örneğe dâhildir. Ancak Likya Yolu, yöneldiği bir varış noktasından ziyade, üzerinde barındırdığı tarihsel ve kültürel birikimle tanımlanmakta; dolayısıyla sıradan bir ulaşım güzergâhından farklılaşmaktadır. Bu bağlamda, Likya Yolu fenomeninde "yol" kavramı, gündelik dilde kullanılan yol anlayışından ayrışan, özgün ve çok katmanlı bir anlam taşımaktadır. Türk Dil Kurumu'nun Türkçe Sözlüğü'nde "yol" kelimesi birden fazla anlamla tanımlanmıştır. İlk beş anlamı şöyledir:

"1. Karada, havada, suda bir yerden bir yere gitmek için aşılan uzaklık; sırat, tarik. 2. Karada insanların ve hayvanların geçmesi için açılan veya kendi kendine oluşmuş, yürümeye uygun yer. 3. Genellikle yerleşim alanlarını birbirine bağlamak için düzeltilerek açılmış ulaşım şeridi. 4. İçinden veya üstünden bir sıvının geçtiği, aktığı yer. 5. Yolculuk."

Bu çalışmanın odaklandığı "Likya Yolu" kavramı ise, bu tanımlar arasında özellikle 2. ve 5. anlamlarla örtüşerek, yol kavramının alternatif ve daha derinlikli bir biçimini ortaya koymaktadır.

Likya Yolu her ne kadar bir kültür rotası olarak tanımlansa da yaygın kullanımda genellikle sadece "Likya Yolu" olarak anılmaktadır.

Şekil 5: Likya Yolu Kültür Rotası Haritası

Kaynak: Likya Yolu Türkiye'nin ilk uzun mesafeli yürüyüş rotası. (t.y.). Culture Routes Society. https://cultureroutesinturkey.com/tr/likya-yolu/

Likya Yolu'nun oluşturulması, Türkiye'deki diğer kültür ve doğa yürüyüşü rotalarının da ortaya çıkarılması, düzenlenmesi ve turizme kazandırılması açısından öncü bir rol oynamıştır. Bu bağlamda, sürecin en önemli aktörlerinden biri de Kate Clow'dur. Türk vatandaşlığına da sahip İngiliz asıllı Clow, Likya Yolu fikrini ortaya atan ve bu rotayı ilk kez öneren kişidir. Clow, 1989 yılında iş amacıyla Türkiye'ye gelmiş, 1993 yılında ise Antalya'ya yerleşmiştir. Burada, eski medeniyetlerin izlerini takip ederek doğa yürüyüşleri yapmaya başlamış ve bölgenin tarihî zenginliği ile doğal güzelliklerinden etkilenmiştir.

Kate Clow, özellikle eski keçi yolları ve patikaları birleştirerek Türkiye'nin ilk uzun mesafe yürüyüş parkuru olan Likya Yolu'nu oluşturmuştur. Toplamda 760 kilometre ve yürünmesi ortalama 29 gün süren bu yol (Kültür Rotaları Derneği, t.y.) yalnızca bir doğa yürüyüşü güzergâhı olmakla sınırlı kalmamış, aynı zamanda kültürel mirasın korunması ve sürdürülebilir turizm anlayışının gelişmesine de önemli katkılarda bulunmuştur (Gül, 2015).

Kate Clow'un öncülüğünde, Antalya ve Toros dağları çevresindeki coğrafyada, Likya Yolu'nun ardından St. Paul Yolu ve Evliya Çelebi Yolu gibi kültürel temaya sahip başka uzun mesafeli doğa yürüyüşü rotaları oluşturulmuştur. Bu rotalar,

Anadolu'nun farklı bölgelerinde tarihî ve kültürel temalar üzerinden şekillenmiştir. Günümüzde Türkiye'de, Kültür Rotaları Derneği tarafından tanınan toplam 23 adet kültür rotası bulunmaktadır. Bu noktada, çalışmanın odağında yer alan önemli aktörlerden biri olan Kültür Rotaları Derneği hakkında bilgi vermek gerekmektedir. Kültür Rotaları Derneği, 2012 yılında, Türkiye'deki kültür rotalarının sürdürülebilirliğini sağlamak, Avrupa Kültür Rotaları ile entegrasyonu başlatmak ve bu yolların ulusal ve uluslararası düzeyde tanınırlığını artırmak amacıyla Kate Clow ve diğer gönüllüler tarafından kurulmuştur. Derneğin tüzüğünde kültür rotası şu şekilde tanımlanır: "Bir kültür rotası, tarihî, kültürel veya doğal bir temayı içeren sürdürülebilir tek bir rota halinde ya da rotaların birleşimidir." (Kültür Rotaları Derneği Tüzüğü, Madde 3, Paragraf 2). Aynı doğrultuda, Dernek, kültür rotalarını kırsal geçmişinden her geçen gün uzaklaşan Türkiye'deki kentli bireyler ile uluslararası ziyaretçilerin, Türkiye kültürünün normalde görünmeyen unsurlarıyla tanışmalarını sağlayacak birer kültürel etkileşim aracı olarak değerlendirmektedir (Kültür Rotaları Derneği, t.y.). Likya Yolu'nun Avrupa Konseyi Kültür Rotaları Enstitüsü tarafından tanınan Via Francigena yolu ile birleştirilmesi planlanmakta; ayrıca Via Egnatia'nın bir parçası olarak "Türkiye'den Avrupa'ya Yürüyoruz" projesi kapsamında çalışmalar yürütülmektedir (Culture Routes Guide, 2020). Bununla birlikte, yolun Avrupa Komisyonu Kültür Rotaları ağına entegre edilmesi amacıyla, Eurasia Yolu çerçevesinde çeşitli girişimler sürdürülmektedir (Kültür Rotaları Derneği, t.y.).

Bu coğrafyanın tarihî ve coğrafi özellikleri, "yol" ve "rota" birlikte değerlendirildiğinde, Likya Yolu kültür rotasının hem Avrupa Kültür Rotaları programı kapsamında bir paydaş olarak hem de Türkiye'nin özgün bir kültürel değeri olarak özel bir konuma sahip olduğu görülmektedir. Bu çalışmanın odak noktası ise, kültürlerarası yapı ve dilsel geçişlilik özelliklerinin, bu rotayı nasıl çok modlu bir çeviri bölgesine dönüştürdüğünü ortaya koymaktır. Bu bağlamda, söz konusu özelliklerin kuramsal çerçevesi sonraki bölümde ele alınmış olup, izleyen bölümlerde hem rehber kitap hem de rotanın kendisi üzerinden yapılacak bütünce temelli analizlerle bu pratiklerin uygulamada analizinin detaylandırılması amaçlanmaktadır.

3. KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde Likya Yolu Kültür Rotasını bir çeviri rotası olarak okumak için ihtiyaç duyulan kavramlar açıklanmaya çalışılacaktır. Öncelikle, Likya Yolu'nun içindeki dönüşüm ve hareketliliğin izlerini takip etmek için çeviri sosyolojisi ve Aktör Ağ Kuramı hakkında bilgi verilecektir. Ardından, coğrafya Aktör Ağ Kuramı ve yol üzerindeki kültürlerarasılık ve dilsel geçişler, çeviri bölgesi kavramı ile değerlendirilecektir. Sonrasında, Likya coğrafyasının Likya Yolu'na dönüşümü ile yolun kendisinin bir erek yapıt olarak okunması, çok modlu çeviri yöntemiyle açıklanmaya çalışılacaktır.

Likya Yolu, farklı kültürlerden gelen insanların birbiriyle etkileşime geçtiği alanlardan biri olup, yürüyüşçüler ve yerel halk arasında sürekli dilsel, kültürel ve sosyal etkileşimlerin yaşandığı bir çeviri rotası olarak tanımlanabilir. Bu bağlamda, Likya Yolu'nu bir çeviri rotası olarak ele almak hem dilsel hem de kültürel süreçlerin nasıl işlediğini anlamaya yardımcı olabilir. Yürüyüşçüler arasındaki etkileşimler ve yerel halkla olan ilişkiler, kültürlerarası iletişimi ve etkileşimi geliştirirken, aynı zamanda çeviri sürecinin dinamiklerini de ortaya koymaktadır. Likya Yolu, bu yönüyle çok yönlü çeviri pratiklerinin etkin bir alanı olarak incelenebilir ve bölgenin kültürlerarası yapısını derinlemesine anlamamıza olanak sağlar.

3.1. Çeviri Sosyolojisi

Çeviri, hem farklı kültürler etkileşime geçerken ortaya çıkan bir pratik hem de bu pratiğin sonucunda ortaya çıkan bir üründür. Farklı kültürlere ait eyleyenler çeviri pratiğini dilsel iletişimden görsel sunuma kadar birçok yolla gerçekleştirirler. Bu açıdan çevirinin insan ve toplum kadar eski bir tarihi vardır. Çeviri pratiği, yalnızca bir dilden diğerine bir çeşit mesaj aktarımı yapılması anlamına gelmediği gibi dilsel ve metinsel boyutun çok ötesinde kültürel ve sosyal boyutta da gerçekleşen bir süreçtir. Çeviride metin içi ögelerin yanında metin dışı ve metnin çevresindeki ögelerin de erek ürün üzerinde azımsanamayacak kadar önemli rolleri vardır. Bu haliyle çevirinin tanımı ve çeviri pratiğine bakış açısı zamanla değişmiştir. Çevirinin

bu kapsamlı tanımına nasıl ulaştığını anlamak için sırasıyla çeviribilim alanında yaşanan dönüşlere değinmek gerekir.

"Çeviribilim" (Translation studies) adıyla ayrı bir disiplin haline gelene kadar çeviri, dilbilimin alanı dahilinde; yalnızca metin içi ögelerin, eşdeğerlik ve sadakat kavramları ile ele alınarak incelendiği bir alt alandı (Munday, 2009, s. 5). Ancak James Holmes'un 1972'de sunduğu "The Name and Nature of Translation Studies" (Çeviribilimin Adı ve Doğası) başlıklı bildirisinde çeviri alanının bağımsız bir bilim dalı olması önerilmiştir. Ardından çeviribilim ile yazın çevirisini inceleme alanında yenilikçi öneriler ve yöntemler sunan betimleyici çeviri çalışmaları, öncüsü Gideon Toury (1995) ve çevirinin amacını çeviri sürecinin belirlediğini Skopos kuramı ile savunan Hans Vermeer (2004), bu süreci takip eden isimlerdendir. Daha sonra 1990'larda ortaya çıkan kültürel dönüş (cultural turn) ile çeviri pratiğinin kültürel ve toplumsal yönü hakkında daha çok çalışma yapılarak kaynak ve erek olanın yalnızca metin düzeyinde değil metnin etrafında çeviriye etki eden bir çok olgu üzerinden kaynak ve erek arasındaki sadakat ilişkisi sorgulanmaya başlanmıştır.[5] Çeviribilimin ayrı bir disiplin haline geldikten sonraki döneminde çeviri çalışmalarının büyük bir kısmının edebiyat ve yazın çevirisi alanında çalışıldığını ve kuramların bu alanlardan çıktığını ancak zamanla çeviri pratiğini yazın çevirisinden ve metin boyutundan öteye taşınmaya çalışıldığı görülebilir.

Çeviri pratiği, farklı yerlerden gelen kaynak ve ereğin kesiştiği alanda işlev gördüğünden bunu, genelde bir ikilem olarak orijinal ve kopya bağlamında görüldüğünü ve bu anlayışla çözümlenmeye çalışıldığını Rosemary Arrojo (1997b) şöyle ifade eder: "Özgün yapıt idealize edilip yaratıcılıkla ilişkilendirilirken çeviri sınır, eksiklik gibi kavramlarla bağdaştırılıyor, tümüyle insana özgü ve nihayetinde kusurlu bir edim olarak değerlendiriliyordu" (s. 21).

Bu sürecin ardından gelen toplumsal dönüş (sociological turn) ile de çevirinin sosyolojik ve ideolojik boyutu tartışılmaya başlanmıştır. André Lefevere (1992), çevirmenin rolünü sadece kültürel değil, toplumsal ve ideolojik açıdan da ele alır. Ona göre çeviri, çevrildiği dönemin poetikasından etkilenerek kaynak metni yorumlayan ve bir yeniden yazma sürecidir ve bu sürecidir. Bu süreçte ideoloji,

[5] Özellikle sömürgecilik sonrası (post-colonial) çalışmalar bu dönemde dikkat çekicidir (Bkz: Bassnett, S., & Trivedi, H. (1999); Arrojo, R. (1997a)

patronaj ve manipülasyon önemli rol oynar. Her çeviri, belirli bir ideoloji ve poetika içinde şekillenir (s. 7). Bu yüzden çeviri, edebiyatı toplumsal bir amaç doğrultusunda yönlendiren bir araç haline gelebilir.

Emine Bogenç Demirel'e (2013) göre toplumsal dönüşe en yenilikçi yaklaşımlardan biri de çeviri sosyolojisinin gelişimidir. 2000'li yıllarda dünyada küreselleşme ve teknolojinin yaygınlaşması; Çevirinin yalnızca çevirmene ait bireysel bir edim olmadığı, aksine toplumsal kurumlar ve diğer eyleyiciler tarafından da yönlendirilen bir süreç olduğu ifade etmiştir (s. 44). Demirel aynı zamanda "çeviri sosyolojisinin inşası" olarak adlandırdığı sürece ilişkin değerlendirmelerinde, çeviri ürününün artık yalnızca metin sınırları içerisinde kalmadığını, farklı "beden"lerden oluşan ve kültürlerarası bağlamda "her bir şey"in çevirisine olanak tanıyan geniş ölçekli bir konuma yerleştiğini ifade eder (2014, s. 408).

Çeviri sosyolojisinde toplumsal alanlarda gerçekleşen çeviri pratiklerine katılan eyleyicileri ve bu eyleyicileri şekillendiren koşul ve değişkenleri kuramsal düzeyde ele alındığı iddia edilir (bkz. Simeoni, 1998; Heilbron & Sapiro, 2002; Inghilleri, 2003, 2009; Wolf, 2007). Bu yaklaşımda, çeviri, yalnızca dilsel bir aktarım değil, aynı zamanda toplumsal yapılar tarafından biçimlenen ve düzenlenen bir pratik olarak değerlendirilir. Çeviri eylemlerinin, içinde bulundukları toplumsal dizgelerde bağlı eyleyenlerce harekete geçirildiği ve çeviri olgusunun, doğrudan ya da dolaylı biçimde toplumsal olanla sürekli bir etkileşim içinde olduğu vurgulanmaktadır (Wolf, 2007, s.1).

Çeviri sosyolojisi eylemselliğe odaklanarak, çeviriyi eylemde okur. Bu yaklaşımla, çeviriyi yalnızca kaynak-erek ya da merkez-çevre gibi ikili karşıtlıkların ötesinde ele alan çeviri sosyolojisi, odak noktasını çevrilen metin ya da ifadenin kendisinden çok, bu süreci kuşatan eyleyenler ve çevresel ilişkiler ağına yöneltir. Çeviribilim içinde metin merkezli yaklaşımlardan farklı olarak, ilişkisel yapılarla ilgilenen bu bakış açısı, kültürel ve toplumsal olguları ön plana çıkararak, metnin daha kapsayıcı biçimde çözümlenmesine olanak tanımaktadır (Sapiro, 2014, s. 84). Bu doğrultuda çeviri sosyolojisi, çeviri pratiğini sürece dâhil olan bireyler, kurumlar ve bu aktörler arasında kurulan eyleyici ağlar aracılığıyla şekillenen toplumsal bir edim olarak tanımlar. Aynı zamanda çeviri, uluslararası ölçekte kültürel dönüşüm süreçlerini tetikleyen bir dinamik olarak değerlendirilir (Heilbron & Sapiro, 2007). Çeviribilim ile sosyoloji arasında kurulan bu kuramsal ve yöntemsel iş birliğinin temel

yaklaşımlarından biri de Daniel Simeoni'nin "Between Sociology and History: Method in Context and Practice" başlıklı makalesinde yer alır. Simeoni (2007), çeviribilimde yaşanan kültürel dönüşle birlikte "disiplinlerötesi" (transdisipliner) kültür araştırmaları aracılığıyla verimli ilişkiler kurulduğunu ifade eder. Bu bağlamların, geleneksel beşerî bilimlerin iki temel disiplini olan tarih ve sosyolojiye yeniden yönelişi teşvik ettiğini belirtmektedir (s. 187).

1990'larda çeviribilimin geçtiği aşamadan sonra çeviribilimin tartışılan yönleri artık çeviri sosyolojisi ile bu noktada kültürel dönüşe büyük bir tamamlayıcı katkı sağladığını düşünülebilir. O halde çeviri, sosyal ve kültürel bir olgu olarak var oluyorsa buradaki çeşitli sosyal işlevlerin de incelenmesi gerekir. Böylece, bu çalışmanın çeviri sosyolojisi odağında yapılmasının nedeni de alanın kapsayıcı, eylem ve ağ odaklı yaklaşımı olduğu savunulabilir (Buzelin, & Baraldi, 2016; Bogenç Demirel, 2014).

3.1.1. Aktör Ağ Kuramı

Likya Yolu'nun çok katmanlı yapısını bir çeviri rotası olarak incelemek, Aktör Ağ Kuramı gibi sosyolojik bir kuram çerçevesiyle mümkün hale gelebilir. Aktör kısaca Ağ ile birlikte var olur ve kuram sosyal olgulardaki eylemsellikleri analiz eder. Aktör Ağ Kuramı, aktörlerin bağlantılarının üzerinde ağların nasıl oluştuğu ve bu ağların nasıl genişleyip dönüştüğünü açıklamaya çalışır. Ağ ile Aktörün beraber ortaya çıkardığı izler izlendiği için kurama Aktör Ağ Kuramı adı verilmiştir[6]. Fransız sosyolog Bruno Latour tarafından geliştirilerek sosyal bilimler ve fen bilimlerde disiplinlerarası alanlarda başvurulan bu kuram, ilk olarak Michel Callon ve John Law (1984) tarafından ortaya atılmıştır. Latour (2021), kuramı ayrıntılı olarak ele aldığı *Toplumsalı Yeniden Toplama* adlı eserinde "bilim" tanımının zamanla değiştiği gibi "toplumsal" tanımının da değişmesi gerektiğini savunur (s.15). Latour Toplumsal olanın tanımı şöyle yapar: "…Bu nedenle, toplumsal olanı özel bir alan, belirli bir alem veya tikel bir tür şey olarak değil, yalnızca hayli kendine özgün bir yeniden ortaklık kurma ve yeniden bir araya toplama hareketi olarak tanımlayacağım." Latour bu sözlerle toplumun kendine özgü, yani *sui generis* olmadığını çünkü toplumun kendi kendisini üretmesinin çelişkili olduğunu savunur (s.98-99).

[6] Aktör-Ağ Kuramı, tezin bundan sonraki bölümünde ANT şeklinde, İngilizce kısaltması ile kullanılacaktır.

Aktör-Ağ kuramında üç temel kavram öne çıkar. Bunlar aktör (actor), ağ (network) ve tercüme (translation)[7]. Bu üç kavram kendine has özellikler ile birbirine bağlıdır. Aktör ve Ağ birlikte ortaya çıkar. Ağ, aktörün ilişkisel bağlantısında şekil alır, büyür ve dönüşür. Aktör ağ içinde var olur ve ağ içindeki kimliğinin tanımına sahiptir. Çeviri ise, süreci hareketlendiren etkendir. Latour kuramını sistemden daha esnek, yapıdan daha tarihsel ve karmaşıklıktan daha deneysel olarak tanımlar (Latour, 1997, s.10).

ANT'ye göre ağlar, aktörlerin birbiriyle ilişkileri ve eylemsellikleri ile sürekli değişir, dönüşür. En büyük özellikleri ise bu ilişkilerde bir öncelik sırası olmamasıdır. Aktör ve Ağ homojen şekilde bağlıdır ve beraber inşa olur. Yapısalcı (eski) olan, sosyalin sosyolojisini eleştirir ve ortaklıkların (ilişkilerin) sosyolojisi anlayışının hâkim olması gerektiğini savunur. Latour (2021), bu kuramda ilişkilerin hiyerarşik düzenini "mesafe tiranlığı" olarak adlandırır. Bundan kurtulmanın büyük bir özgürlük olacağını belirtirken mesafenin ANT'de bir önemi olmadığına dikkat çeker (s.371).

Kuramın temel yapı taşlarından biri olan "aktör" kavramı, yalnızca bireysel varlıkları değil, aynı zamanda bu varlıkların içinde bulundukları ağlar ve gerçekleştirdikleri eylemlerle birlikte tanımlanır. Göstergebilimsel bir çerçevede ele alınan aktör, başkaları tarafından harekete geçirilen ve hem eyleyen hem de eylem nesnesi (actant) olarak konumlandırılan bir varlık biçimi olarak değerlendirilir (Latour, 1996).

Bu aktörler yalnızca insanlarla sınırlı değildir; aynı zamanda insan olmayan eyleyenleri de kapsar. Nesneler, teknolojiler, kavramlar, araçlar, yazılımlar, organizmalar gibi insan dışı varlıklar da eylemselliğin öznesi hâline gelebilir. Dolayısıyla, eylemselliğin kaynağı olan bu heterojen, dinamik ve çoğu zaman belirsiz yapılar "aktör" konumuna yerleşebilir. Latour'a (1996) göre burada esas dikkat edilmesi gereken, aktörün ne olduğu değil, bu aktörün diğer varlıklarla kurduğu ilişkiler, bağlar ve bu bağlar üzerinden ortaya çıkan eylemselliktir (s. 373).

Bununla beraber, aktörleri insan ya da insan olmayan olarak sınıflandırmakla beraber ayrıca sürece etkilerine göre aktörlere tanımlanan aracı (intermediary) ve arabulucu (mediator) kavramları öne çıkmaktadır. Aracı rolündeki bir aktör, ilişkinin akışını

[7] Latour'un (2021) *Toplumsalı Toplamak* adlı eserinde çevirmen Nüvit Bingöl tarafından 'tercüme' olarak çevirlen bu kavram, yazar tarafından tezin bağlamı adına bundan sonra 'çeviri' olarak zikredilecektir.

sağlar ancak ona herhangi bir değişiklik getirmez. Buna karşılık, arabulucu rolündeki bir aktör ilişkiye etki eder, onu değiştirir ve dönüştürür. ANT bağlamında, arabulucu ve aracı kavramları, aktörlerin ağ içindeki etkilerine göre ayrılır (Latour, 2021, s.62). Aracılar, kendilerine gelen etkiyi değiştirmeden ileten aktörlerdir. Yani, bir aracıya A girdisi verildiğinde, yine A çıktısı alınır. Aracılar, ağın işleyişine katkıda bulunur ancak onu dönüştürmezler. Arabulucular ise girdiyi değiştiren, dönüştüren veya yeniden şekillendiren aktörlerdir. Bir arabulucuya A girdisi verildiğinde, sonuç B, C veya beklenmedik bir çıktı olabilir. Arabulucular, ilişkileri öngörülemez hale getirir ve ağların nasıl değiştiğini anlamada kritik bir rol oynar.

Latour'a göre, bir aktörün aracı mı yoksa arabulucu mu olduğu, bağlama bağlıdır. Bir aktör, bir durumda yalnızca bilgiyi ileten bir aracı olabilirken, başka bir durumda ağın yapısını değiştiren bir arabulucu rolü üstlenebilir. (2021, s.63) Aktör-Ağ Kuramı (ANT) bağlamında toplumsal olan, belirli bir öğe veya durağan bir kavram değildir. Latour'un kendi ifadesiyle, ANT bir hareket, yer değiştirme, dönüşüm, çeviri ve kaydın adıdır (s. 95). Bu noktada, Latour'un çeviri kavramını nasıl ele aldığına dair açıklama yapmak gerekmektedir.

Latour, ANT'yi "sociology of translation" (çeviri sosyolojisi) olarak da adlandırmaktadır (Latour, 2021, s. 150). Ona göre çeviri, aktörler arasındaki dönüşümleri aktaran bir bağlantıdır (s. 152). Latour çeviriyi nedensellikten ziyade, iki arabulucunun aynı anda var olmasına imkân tanıyan ilişkiyi tanımlar (s. 153). Ayrıca, çeviri süreci, arabulucular arasında izi sürülebilir ortaklıklar üretmektedir (s. 153). ANT'de bu kavramın tercih edilmesi dikkat çekicidir. Burada çeviri, çeviribilimin bağlamındaki metin dışı eyleyenlerin incelendiği çeviri sosyolojisiyle doğrudan aynı anlamda kullanılmasa da Emine Bogenç Demirel (2020) "De la sociolinguistique de la traduction à la sociologie de la traduction" makalesinde ANT'deki çeviri kavramının çeviri sosyolojisi ile bağlantısına dikkat çeker. Demirel makalede toplumsalı incelerken heterojen aktörlerin birbirine bağlama özelliğine sahip bir ağ olarak Aktör Ağ Kuramı dahilindeki Callon'un (1986, s.204) 'Çeviri'yi bir 'hareket etme' olarak nitelediğini belirttiği bir alıntı verirken çevirinin insan ve insan olmayan aktörlerden oluşan ilişkisel yenilikçi sosyo-teknik ağın adı olduğunu belirtir (s.199).

Micheal Callon, Latour ile ANT'nin gelişiminde birlikte çalışmış ve kuramsal çerçeveyi oluşturan en önemli isimler arasında yer almıştır. Michel Callon'un "Some

Elements of a Sociology of Translation: Domestication of the Scallops and the Fishermen of St. Brieuc Bay" (1986) adlı makalesi, ANT'nin temel bileşenlerinden biri olan çeviri sürecini açıklamak için somut bir vaka incelemesi sunar. Callon'un yaklaşımı çerçevesinde çeviri, bir aktörün çıkarlarının, diğer aktörlerin çıkarlarına dönüştürülerek güçlü ve istikrarlı bir ağ oluşturulması sürecidir. Çeviri, bir aktörün çıkarlarının diğer aktörlerin diline çevrilmesi anlamına gelir. Bu süreçte, aktör, başka bir aktörle bağlantı kurabilen ve bir göstergebilimsel ağın parçası hâline gelebilen herhangi bir varlık olabilir. Callon'a göre çeviri problematization (sorunsallaştırma) interessement (ilgi uyandırma) enrollment (kaydolma) mobilization (harekete geçirme) olarak dört aşamadan oluşur (s.196).

Söz konusu araştırma konusunu çeviribilim bağlamında neden özellikle Latour'un kuramsal yaklaşımı ile izlenmesi gerektiğine dair açıklayıcı bir gerekçeyi, çeviribilim araştırmacısı Hélène Buzelin "Unexpected Allies: How Latour's Network Theory Could Complement Bourdieusian Analyses in Translation Studies" Makalesinde ifade etmektedir. Buzelin'e (2005) göre, çeviribilim alanında Latour'un kuramını temel almak, araştırmayı daha eylemsel ve süreç odaklı bir zemine oturtmak açısından önemli imkânlar sunmaktadır (s. 195). Latour'un kuramı doğrultusunda hareket edildiğinde, aktör ile ağ arasındaki süreklilik arz eden ilişkinin kavramsallaştırılmasında, "çeviri" (translation) kavramının yalnızca bir "aktarım" (transportation) değil, aynı zamanda bir "dönüşüm" (transformation) süreci olarak ele alındığı görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında, Likya Yolu'nu meydana getiren unsurlar, belirli bir coğrafi alan içerisindeki sosyo-kültürel yapının yalnızca birer bileşeni değil, aynı zamanda bu yapıyı dönüştüren, etkileyen ve yeniden şekillendiren eyleyici aktörlerdir. Bu kuramsal çerçevede, araştırma nesnesi kapsamında Aktör-Ağ Kuramı ile kültür rotaları arasındaki ilişkiye de ayrıca odaklanmak gerekmektedir.

Erik Cohen ve Scott A. Cohen'in (2012) "Current Sociological Theories and Issues in Tourism" başlıklı makalesi, turizm sosyolojisinde geleneksel yaklaşımlardan farklı olarak ANT'nin, toplumsal olanı sabit yapılar üzerinden değil, insan ve insan olmayan aktörlerin oluşturduğu geçici ve dinamik ilişki ağları üzerinden kavramasıyla alana önemli bir kuramsal yenilik sunduğunu savunur. Cohen ve Cohen'in çalışması, ANT'nin mobilite ve performatiflik ile birlikte, belli sınırlılıklar olsa da, turizm alanında bir kuramsal araç olarak kullanılabileceğini daha önce

turizm alanında kullanıldığı makalelerden örnekler verilerek ortaya koymuştur (s. 2185).

Marta Severo (2017) ise kültür rotalarını bütüncül ve çok yönlü olarak incelemek için Aktör-Ağ Kuramı önermiş ancak bu kuram çeviri sosyolojisinde odağında tartışılmamıştır. Severo, kültür rotalarının yalnızca birer turistik ürün değil, çok aktörlü ve dinamik sosyal yapılar olduğunu savunur (s. 144). Bu nedenle, kültür rotalarının anlaşılması ve yönetiminde geleneksel yaklaşımların yetersiz kaldığını belirterek bu boşluğu doldurmak amacıyla Aktör-Ağ Kuramını kuramsal bir çerçeve olarak önerir (s. 143).

ANT'nin kültür rotalarını analiz etmede en önemli katkısı, insan ve insan olmayan tüm unsurları eşit düzeyde aktör olarak değerlendirmesidir. Bu yaklaşım, kültür rotalarının yalnızca fiziksel güzergahlar değil, aynı zamanda sosyal, kültürel ve sembolik ilişkileri içeren karmaşık sistemler olduğunu ortaya koyar. Severo, ANT'nin kültürel planlama bağlamında kurulan ağları ve göz ardı edilen mikro düzeydeki dinamikleri belirlemede yardımcı olduğunu savunur (Severo, 2017, s. 143).

Yazara göre, kültür rotaları yalnızca sabit ve fiziksel güzergâhlar değil; zaman ve mekân içerisinde insan ve insan olmayan aktörler tarafından yeniden üretilen ilişkiler ağlarıdır (Severo, 2017, s. 143). Bu, kültür rotalarının dinamik doğasını vurgular ve onların yalnızca coğrafi noktalar dizisi değil, sürekli değişen etkileşimler bütünü olduğunu gösterir. Kuram, ilişkilerin nasıl kurulduğunu ve sürdürüldüğünü analiz etmeye imkân vererek, kültür rotalarının sabit tanımlardan ziyade çoklu aktörlerin katılımıyla oluşan sosyal süreçler olduğunu belirtir (Severo, 2017, s. 144). Yazar ayrıca, mevcut yaklaşımların yerel halk ile turistler arasında keskin bir ayrım yaptığını, bu durumun ise sadece ekonomik değeri yüksek görülen aktörlerin ön plana çıkmasına neden olduğunu ifade eder. Ancak ANT'nin bu ayrımı reddettiğini ve tüm aktörleri eşit düzeyde analiz ederek katılımcı bir yönetim anlayışının önünü açtığını belirterek eylemlerin yalnızca turistler odağında değil ancak iç ve dış aktör ayrımı yapmadan incelenmesi gerektiğini savunur (Severo, 2017, s. 143). Böylece, kültür rotalarının daha kapsayıcı, sürdürülebilir ve toplumsal bağlamı gözeten bir yaklaşımla ele alınması mümkün olur.

Sonuç olarak yazar, ANT'nin kültür rotalarının toplumsal gerçekliğini anlamak, bu yapıların içinde yer alan tüm aktörleri hesaba katarak daha etkili yönetim sistemleri kurmak açısından güçlü bir kuramsal temel sunduğunu savunur (Severo, 2017, s. 144).

Bu bağlamda, bu çalışmanın temel amacı, söz konusu dönüşüm sürecinin çok boyutlu ağlarla örülmüş bir çeviri süreci olarak okunabileceğini ortaya koymaktır. Bu kurama göre Likya Yolu, yalnızca fiziksel bir güzergâh değil; aynı zamanda farklı kültürel, ekonomik ve tarihsel unsurların bir araya gelerek birbirlerini şekillendirdiği dinamik bir ağın parçası olarak değerlendirilir. Nitekim Latour da iyi bir açıklamanın, bir ağın izini sürmek olduğunu belirtir (Latour, s. 178).

Bu doğrultuda, çalışmada Likya Yolu'nun izinden gidilerek bu karmaşık ve kültürlerarası yapının nasıl şekillendiği ve farklı aktörler aracılığıyla sürekli bir dönüşüm içinde olduğu açıklığa kavuşturulacaktır. Uygulama bölümünde, Likya Yolu'nun bir çeviri rotası olarak ANT perspektifinden nasıl okunabileceğini ortaya koyulacaktır. ANT çerçevesinde, Likya Yolu'nu oluşturan insan ve insan olmayan aktörlerin birbirleriyle kurdukları ilişkiler doğrultusunda nasıl sürekli bir dönüşüm içinde oldukları farklı aktör tipleri ile analiz edilecek ve bu dönüşüm süreci çok katmanlı bir çeviri pratiği olarak değerlendirilecektir.

3.2. Çeviri Bölgesi

Çeviribilimde, mekâna dayalı analizler giderek önem kazanmakta ve çeviri pratiğinin yalnızca dilsel değil, aynı zamanda coğrafi, kültürel ve toplumsal sınırlar içerisinde nasıl şekillendiği üzerine odaklanılmaktadır. Çeviri Bölgesi kavramın ortaya atılmasından önce çok dilli kültür üzerine yazdığı bir makalede Reine Meylarts (2004) tarafından çok dilli coğrafi bağlam şöyle tarif edilmiştir: "Çok dilli jeopolitik bağlamlarda, 'kaynak' ve 'hedef' kültürlerarasındaki coğrafi-dilsel sınırlar belirsizdir; bu nedenle çeviriler hem bir süreç hem de bir ürün olarak, aynı zamanda kaynak kültürde de işlev görür" (s.289). Burada da görüldüğü gibi çalışmanın araştırma nesnesi dahilinde bir bölgede çevirinin sınırları ve araçları belirsiz ise Likya Yolu'ndaki gibi farklı aktörler dahilinde çok boyutlu dinamik çeviri pratikleri ve ürünlerinden bashetmek mümkündür. Aktörlerin birbirleri ile olan ilişkilerinden doğan çeviri bölgeleri genellikle çok dilli kamusal alanlara sahip şehirler üzerine çalışılmıştır. Örnek olarak Saliha Paker ve Şule Demirkol Ertürk'e göre (2014)

Beyoğlu veya eski adıyla Pera'nın tarihsel olarak kozmopolit yapısı, bugün yalnızca çok dilli bir etkileşim alanı olmanın ötesine geçerek, doğası gereği melez bir kültürel ağ niteliği taşımaktadır. Bu yapı, farklı yerel kültürler ve dillerin iç içe geçtiği, normatif anlamda "kaynak" ve "hedef" kültür ayrımının çeviri süreçlerinde kolayca yapılamadığı bir "kültürlerarası" (interculture) durumu çağrıştırmakta olduğuna dikkat çekerler. Yazarlar, bu kavramın, resmi ya da yarı resmi söylemlerde sıklıkla kullanılan "çok kültürlülük" anlayışıyla karıştırılmaması gerektiğini vurgular. Çünkü çok kültürlülük, genellikle birbirinden ayrı duran kültürlerin bir arada, hoşgörü çerçevesinde var olduğu bir "mozaik" olarak tasvir edilirken; kültürlerarasılık, daha çok kültürel unsurların birbiriyle iç içe geçtiği, kesişimsel ve dinamik bir yapıyı ifade eder (s.176).

Cronin ve Simon (2014), çeviri bölgesi kavramı "yoğun dilsel etkileşimin yaşandığı, kültürel müzakerelerin bilincinde olunan alanlar" olarak tanımlamaktadırlar (s.119-120). Bu alanlar, tarihsel süreç içinde şehirlerdeki farklı kültürlerarasındaki dilsel geçişleri ve çeviri pratiklerini içerir. Yazarlar çeviri bölgesi kavramını, Mary Louise Pratt'in etkileşim alanı (contact zone) kavramından türetmişlerdir. Pratt (1992), etkileşim alanını farklı kültürlerin karşılaştığı, çatıştığı ve birbirleriyle mücadele ettiği sosyal alanlar olarak tanımlar (s.4). Cronin ve Simon'a göre çeviri, bu etkileşim alanlarının temel faaliyetlerinden biri olarak ön plana çıkar. Bu alanlarda sadece diller arasındaki geçişleri değil, aynı zamanda bu geçişlerin mekân üzerindeki etkileri incelenir. Makalenin kuramsal çerçevesinde, günümüzde "meydan okuma ve arabuluculuk alanı" olarak tanımlar ve Antwerp, New Orleans, Tampere, Lviv ve İstanbul şehirleri farklı dillerin, kültürlerin ve kimliklerin tarih boyunca karşılıklı olarak şekillendiği bir çeviri bölgesi örneği olarak sunulmaktadır.

Bu kavram çeviribilim çalışmalarını sadece metinler arası değil düzeyde değil aynı zamanda bunun ötesinde çeviri ve kültürel ilişkileri toplumsal ve mekânsal bir süreç olarak ele almayı da önerir. Yani çeviri bölgeleri sadece çok dilli (multilingual) değil ancak çeviri ile de alakalı (translational) yerlerdir (Cronin & Simon, 2014, s.119)

Bu kuramsal çerçeve doğrultusunda, çalışmanın uygulama kısmında Likya Yolu, bir çeviri bölgesi olarak ele alınacak ve bu rotada ortaya çıkan çok dilli, kültürlerarası ve aktörler arası etkileşimleri incelenecektir. Özellikle kültür rotasının yerel halk ile yerli ve yabancı yürüyüşçüler arasındaki karşılaşmalarda nasıl bir çeviri alanına dönüştüğü; dilsel bariyerlerin ötesinde, kültürel, mekânsal ve sınıfsal ilişkisellikler

içinde nasıl biçimlendiği analiz edilecektir. Uygulama kısmında ayrıca, çeviri bölgesi kavramının yalnızca çok dilli kent mekânlarıyla sınırlı kalmayıp kalamayacağı; bu kavramın çoğunlukla kırsal nitelik taşıyan Likya Yolu gibi kültürel anlamda inşa edilmiş bir kültür rotasına uygulanabilirliği tartışmaya açılacaktır. Böylece çeviri bölgelerinin sabit ve kentsel uzamlarda değil, geçici ve devingen alanlarda da uyarlanabilirliği tartışılacaktır.

3.3. Çok Modlu Çeviri

Bir çeviri yöntemi olarak çok modlu çeviri kavramını ele almadan önce, çevirinin doğasına ilişkin çeviribilim alanında ortaya konmuş öncül temel yaklaşımları hatırlamak, ilgili kuramı ve geldiği noktayı daha bütünlükçü anlamaya altyapı sağlaması açısından önemlidir

Betimleyici çeviribilim çalışmalarının önde gelen temsilcilerinden Gideon Toury 1990'li yıllarda şekillendirdiği varsayımsal çeviri (assumed translation) kavramıyla, çeviri anlayışını normatif (prescriptive) yaklaşımlardan uzaklaştırmıştır ve çeviriyi hedef kültür içerisinde var olan bir gerçeklik olarak tanımlamıştır (2012, s.26). Bu bağlamda Toury, herhangi bir metnin çeviri olarak kabul edilip değerlendirilmesinin, kaynak metne bağlılığının değil ancak hedef kültürün kendi iç dinamikleri ve normları kapsamında mümkün olduğunu savunur (2008, s.150). Toury (1995) *Descriptive Translation Studies and Beyond* adlı eserinde betimleyici çeviribilim çalışmaları için çeviri metinleri bu yönüyle inceleyerek norm temelli, hedef kültür odaklı empirik bir çalışma yöntemini belirtmiştir

Toury'nin yaklaşımına paralel olarak, aynı yıllarda Susan Bassnett ve André Lefevere (1990) kültür ve idoloji bağlamlarının çeviribilim çalışmalarına daha çok dahil olmasıyla alan kültürel dönüşe (cultural turn) sahne olmuştur. Bu anlayışın öncülerinden Lefevere (1992) çeviriyi, temel olarak hedef kültürde kültürel ve ideolojik normlarla şekillenen bir yeniden yazım (rewriting) olarak ele alır. Lefevere'in bu bakış açısı, çevirinin sadece dilsel aktarım olarak değil, aynı zamanda kültürel ve ideolojik müdahaleleri de içeren bir etkinlik olduğunu öne çıkarır.

Lefevere (1992) *Translation, Rewriting, and the Manipulation of Literary Fame* adlı eserinde, çeviri pratiğinde dilsel ve ideolojik faktörlerin çeviri poetikasını şekillendirdiğini belirtmiştir. Lefevere (1990), bu yaklaşımını uygulamada edebi

çeviri alanından örneklerle açıklayarak çalışmıştur. Toury'nin betimleyici çeviri yaklaşımının da karşılaştırmalı yazın edebiyat çevirisi çalışmalarında sıkça kullanıldığı görülür (Zeytinkaya, 2016; Arslan Bilir, 2023; Ünsal, 2020). Dolayısı ile Toury ve Lefevere'in dönemin koşulları doğrultusunda çeviribilime önemli katkılar sunan yaklaşımları, ağırlıklı olarak yazın çevirisi bağlamında geliştirilmiştir.

İşte bu noktada geçirdiği kültürel dönüşle birlikte çeviribilimde daha çok tartışılmaya başlanan kültürel çeviri kavramına değinmek önem arz etmektedir. Çeviri kuramları, tarihi, uygulamaları ve önde gelen çeviribilimciler üzerine kapsamlı bilgiler sunan *Encylopedy of Translation Studies* adlı eserde kültürel çeviri, çevirinin dilsel boyutunu aşarak özellikle metnin kültürel arka planını ve içerdiği kültürel ögeleri dikkate alan bir uygulama olarak ifade edilmiştir (Sturge, 2019, s. 67). Bu bağlamda kültürel çeviri kavramı, çeviri olgusunu ve pratiğini yalnızca dilsel bir aktarım süreci olarak değil, daha geniş kültürel bağlam içerisinde ve kültürel unsurlarla etkileşim hâlinde ele alınması gereken bir süreç olarak tanımlar. Bu tanım, çevirinin yalnızca dilsel bir faaliyet olmadığını, aynı zamanda anlamların ve değerlerin kültürel bağlamlar üzerinden aktarıldığını vurgulamaktadır.

Bu alanda öne çıkan araştırmacılardan Sarah Maitland (2017) ise kültürel çeviri kavramını biraz daha genişleterek, dünyaya ait nesnelerin bir kaynak metin olarak yorumlanarak nihai bir hedef alıcıya aktarılması bağlamında değerlendirmektedir (s. 10). Maitland, kültürel çeviriyi, kültürel ögelerin doğru ve anlamlı bir biçimde aktarılması süreci olarak tanımlar ve bu sürecin yalnızca dilsel aktarımı değil, aynı zamanda kültürel bağlamın bütüncül biçimde iletilmesini içerdiğini belirtir.

Ancak çeviri pratiklerine yaklaşımlarda metin dışı unsurların ve eyleyenlerin çeviri sürecindeki rolleri ve etkileri bu yaklaşımlarda nispeten daha az dikkate alınmıştır (Wolf, 2012. s.132-132) Bu nedenle, toplumsal dönüşün odağında çok modlu çeviri kavramı bu boşluğu doldurma potansiyeline sahip, betimleyici ve yazın çevirisi odaklı çeviribilim çalışmalarından daha kapsamlı, etkileşim odaklı ve disiplinler arası bir bir bakış açısı ve yöntem sunmaktadır (Tymoczko 2007, s.83).

Çok modlu çeviri yaklaşımı kaynak ve hedef metinleri farklı düzlemlerde ele almaktadır. Dilbilimci Anthony Baldry & Paul J. Thibault (2006) ve Gunhter Kress & Theo van Leeuwen (2001)'e göre çok modluluk, bir söylem içerisinde yer alan birden fazla göstergebilimsel kaynağı ifade eder. Buna, sözlü ve yazılı dilsel

kaynaklar ile metinsel anlamların oluşturulmasında kullanılan görseller gibi sözsüz kaynaklar dahildir. Bunlar bir işaret veya olay tasarlanırken farklı kiplerin bir araya getirilmesi olarak tanımlanır.

Çeviribilimci Sara Dicerto (2018), Klaus Kaindl (2020) ve Yan Qian & Tian Chuanmao göre (2020) ise çok modlu çeviri; dil, görüntü, ses ve diğer göstergebilimsel kaynaklar gibi farklı iletişim biçimleri arasında anlam aktarımı pratiğini ifade eder.

Çok modluluk (multimodality) kavramı, farklı iletişim biçimleri ve kültürel bağlamlar arasındaki dinamik etkileşimleri açıklamaya yönelik bir çerçeve sunar. Kaynağı ve ereği tek boyutlu birer metin veya ürün olarak değil, aksine çok katmanlı ve çok modlu unsurlar bütünlüğü içinde ele alır (Dicerto, 2018; He & Duan, 2023; Kaindl, 2020). Daha çok görselleştirilmiş edebi eserler, görsel işitsel çeviri ve reklam çevirisi gibi alanlarda çalışılmıştır (Chen, 2018; Taylor, 2016). Yan Qian & Tian Chuanmao (2020) ise kültürel geçmişlere sahip katılımcıların aynı modaliteyi farklı şekillerde anlayabileceğini belirtmiştir. Çok modlu çeviriyi anlamak için kuramsal inşanın devam ettirilmesi gerektiğini savunmuşlardır (s.879).

Bunun dışında çok modluluk, turizm çevirisi gibi başka alanlarda da çalışılmıştır. Shanxiu He & Zeming Duan "Çeviri Metodolojisi ile Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması: Pingxiang Nuo Kültürü Üzerine Bir Vaka Çalışması" (2023) adlı makalesinde Çin'de bir etnik grup olan Pingxiang Nuo kültürünün korunması ve uluslararası alanda tanıtılması için çok modlu çeviri yöntemlerinin nasıl kullanılabileceğini ele almaktadır. Makale iki adet temel çok modlu çeviri tekniğini incelemektedir. Web hiper text ve artırılmış gerçeklik ile İngilizce çeviriler, görsel, ses veya video materyaller ile desteklenmektedir. Bunlarla birlikte ziyeretçiler Nuo kültrünü deneyimleyebilirler. Makalede Pingxiang Nuo Kültürü'nün uluslararası düzeyde daha iyi anlaşılmasını sağlamak için çok modlu çeviri stratejilerinin geliştirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Sara Dicerto (2018) *Multimodal Pragmatics and Translation A New Model for Source Text Analysis* adlı eserinde ise çeviribilimde yeni kuramlarla ve değişen ilişkisel dünya ile birlikte kaynak metnin de değiştiğini savunur. Kaynak metinler artık yalnızca dilsel unsurlarla sınırlı olmayıp, görsel ve işitsel ögeleri de içeren çok modlu iletişim formlarını kapsamaktadır (s. 2). Bu bağlamda görsel ve dilsel biçimler

arasındaki ilişkiyi ve anlam aktarımında her iki biçimin birlikte kullanılmasının gerekliliğini ortaya koyması gerektiğine dikkat çekerek aslında çeviri olgusunun bütüncül yaklaşım gerektiğine dikkat çekmiştir (s. 9).

Diğer bir deyişle çok modlu çeviri, birden fazla duyusal veya iletişimsel modaliteyi içeren kaynak metinlerin farklı dillere çevrilmesi süreci, genellikle metinsel, görsel, işitsel ve mekânsal öğeleri de kapsayabilir.

Bu bağlamda bu çalışmada Likya Yolu, bir uzun mesafeli yürüyüş ve kültür rotası olarak tanımlamak amacıyla yazılan rehber kitap aracılığıyla, yukarıda açıklanan kuramsal çerçeve ışığında çevrilen kültürel ve coğrafi bağlamın, yolun kendisini dönüştüren hedef bir metin olarak analiz edilmesi perspektifinden ele alınacaktır.

Likya Yolu'nun çeviri rotası olarak okunması, rotada gerçekleşen ve kültürel çeviriden yola çıkılarak çok boyutlu çeviri sürecinin derinlemesine incelenmesine olanak tanımaktadır. Uygulama bölümünde bu rotada gerçekleşen yürüyüşçü-yerel halk veya yürüyşçünün yerel kültürel ögelerle etkileşimleri, sadece dilsel bir anlam aktarımı değil aynı zamanda kültürel ögelerin, geleneklerin ve değerlerin çok modlu çeviri yöntemi ile paylaşılması birlikte ve dönüştürülmesi anlamına da geldiği savunulacaktır. Yürüyüşçülerin farklı kültürlerden bireylerle ve yerel halkla kurdukları ilişkisellikle gelişen sosyal ağlar çeviri pratiğinin farklı boyutlarını ortaya çıkarır ve bu sürecin çok modlu biçimde gerçekleşmesine olanak sağladığı tartışılacaktır.

Bu bölümde çeviri sosyolojisi ile aktör ağ kuramı, çeviri bölgesi kavramları ve çok modlu çeviri yöntemini birbirinden ayrı düşünmek eksiklik olur. Bunlar belirli bir sosyal, kültürel ve dilsel olguya aynı temelden yükselen ve bütünlükçü bir bakış açısu için birbirini destekleyen yaklaşımlardır.

4. BİR ÇEVİRİ ROTASI OLARAK LİKYA YOLU

Araştırma nesnesi olarak ele alınan Likya Yolu, Tezin ilk iki bölümünde sosyal bir olgu olarak değerlendirilmiş; bu bağlamda hem mevcut literatür ışığında kapsamlı bir inceleme yapılmış hem de çalışmanın kuramsal zemini, başta Aktör-Ağ Kuramı olmak üzere çeviri bölgesi kavramı ve çok modlu çeviri yöntemi ile temellendirilmiştir. Üçüncü bölüm, önceki iki bölümde sunulan literatür bilgisi ile kuramsal çerçevenin kesişiminde yer almakta olup, Likya Yolu Kültür Rotası'nı bir çeviri rotası olarak analiz etmeyi amaçlamaktadır.

Bu bölümde, Likya Yolu'nun bir çeviri rotası olarak nasıl inşa edildiği, hali hazırda dönüşümünün nasıl devam ettiği ve bu inşa ve dönüşüm sürecine etki eden faktörlerin nasıl birbirine bağlı bir etkileşim ağı oluşturduğu ele alınacaktır. Öncelikle, Likya Yolu fikrini ortaya atan ve bu rotanın uluslararası düzeyde tanınmasında önemli bir rol oynayan aktör Kate Clow başta olmak üzere, yolun oluşumunda ve sürekli dönüşümünde rol oynayan insan ve insan olmayan aktörler incelenecektir. Ardından Likya Yolu'nun geçtiği coğrafya bir çeviri bölgesi olarak yorumlanacak ve bu doğrultuda bölgedeki dilsel geçişler ve çeviri pratikleri tartışılacaktır. Son olarak Clow'un kaleme aldığı Likya Yolu rehber kitaptan örnekler çok modlu çeviri yöntemi ile değerlendirilecektir.

Bu çerçevede, Likya Yolu'nun sosyal, kültürel ve dilsel uzamlarda nasıl dönüştüğü ve çeviri sosyolojisi bakış açısıyla bu dönüşümün nasıl okunabileceği betimlenmeye çalışılacaktır.

4.1. Aktörlerle Rotanın Dinamik Çeviri Süreci

Likya Coğrafyası'nın Likya Yolu'na dinamik dönüşüm süreci, bu süreçte rol alan çeşitli aktörler ve ilişkiler ağı çerçevesinde ele alınmalıdır. Bu alt bölümde rota üzerindeki insan ve insan olmayan aktörlerin rota ile ilişkilerinden nasıl bir çeviri süreci ortaya çıktığı tartışılacaktır.

Aktör-Ağ Kuramı (ANT), doğa-kültür, insan-teknoloji gibi ikili ayrımları reddederek hem insan hem de insan olmayan varlıkları aktör olarak kabul eder ve bu aktörlerin etkileşimleri sonucunda toplumsal yapının oluştuğunu savunur (Latour, 2021). Bu yaklaşım, toplumsal olguları yalnızca insanlar üzerinden değil; maddi nesneler, teknolojik araçlar ve semboller gibi insan olmayan bileşenler üzerinden de analiz etmeye olanak tanır. İşte bu başlıkta Likya Yolu kültür rotası, ANT ile çeşitli insan ve insan olmayan aktörlerin oluşturduğu dinamik bir ağ olarak değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Likya Yolunda aktörler üç kategoriye ayrılmaya çalışılacaktır. Bunlar insan veya insan olmayan aktörler dahilinde Kurucu Aktörler, Geliştirici Aktörler ve Destekleyici Aktörlerdir. Bu aktörlerin hepsi toplumsalı inşa edici, üretici yani eyleyici özelliktedir. Bir aktör bağlamına ve yerine göre kurucu, geliştirici ve destekleyici olabilir. Bunlar da kendi içinde toplumsalı üretme şekli olarak arabulucu ve aracı olarak ikiye ayrılırlar (Latour, 2021, s.62). Bu ayrımı yapmanın amacı aktörün eylemselliğini netleştirmek içindir. Bu kategorizasyon aktörler arasında herhangi bir hiyerarşiyi nitelemez nitekim Latour'a (2021) göre de Aktör-Ağ Kuramında hiçbir toplumsal kümelenme yoktur (s.64). Bu isimlendirme yalnızca aktörlerin ilgili sosyal olguda dahil oldukları eylemsellik hakkında bilgi verir. Şimdi sırasıyla bu aktörlerden örnekler verilecektir:

Arabulucu Kurucu Aktörler: Likya Yolu Kültür Rotası fikrinin öncüsü olarak tanınan Kate Clow. kurucu aktörlere örnek verilebilir. Clow, rotanın keşfi, düzenlenmesi ve ulusal ve uluslararası alanda tanıtımı süreçlerinde merkezi aktör olarak konumlanmaktadır. Bu kurucu aktör, sadece fiziki güzergâhın belirlenmesinde değil, aynı zamanda yolun bir kültür rotası olarak birçok bakımdan inşa edilmesinde de etkin rol oynamıştır. Bu eyleyenin, öncülüğünde oluşan yolun haritalandırılması, yola dair kültürel ve çevresel özellikler hakkındaki yazılan bilgiler, ağın diğer aktörlerle olan ilişkilerini başlatan kurucu aktör-ağ niteliğinde olduğu söylenebilir. Kate Clow, Likya Yolu Kültür Rotası'nı Kültür Rotaları derneği bünyesinde veya Likya Yolu'nda yürüyüşçülerle kurduğu etkileşimde bağlamına göre bir Aracı Kurucu aktör olarak da nitelendirilebilir. Öte yandan, günümüzde Likya Yolu rotasının belli bir tanınırlığa ulaştığı ve doğa yürüyüşçüğü ve turizm alanında bilinen en popüler destinastonlardan biri olduğu düşünülürse Clow, bu noktadan sonra bir destekleyici aktör olarak da anılabilir.

Şekil 6: Kate Clow Likya Yolu'nda

Kaynak: Gül, M. (2015, 5 Ağustos). *Kate Clow.* Antalya Kadın Müzesi. http://www.antalyakadinmuzesi.org/kate-clow

İnsan Olmayan Arabulucu/Aracı Kurucu Aktörler: Yukarıda da belirtildiği üzere, insan olmayan aktörler bazı durumlarda yalnızca aracı değil, aynı zamanda arabulucu işlevi de görebilirler (Latour, 2021, s. 63). Örneğin, bir yön tabelası, yürüyüş rotalarına aşina bir kişi için yalnızca işlevsel bir aracı olarak değerlendirilebilirken, bu rotada ilk kez yürüyen biri için rotanın anlaşılmasını ve deneyimlenmesini dönüştüren arabulucu bir aktöre dönüşebilir. Deneyim sahibi yürüyüşçüler bu işaretleri önceden bildikleri anlamlar üzerinden okurken, ilk kez yürüyenler için bu işaretler yeni anlamlar üretir. Rotanın takip edilmesinde kullanılan GR (Grande Randonnée) işaretleri, yön tabelaları ve yürüyüşçüler arasında “baba” veya "babalar" olarak bilinen ve yoldan geçen herbir yürüyüşçünün üzerine koymasıyla üst üste dizilmiş taş yığınları da bu bağlamda değerlendirilebilir. Bu işaretler, yalnızca yön gösterme işleviyle kalmaz; aynı zamanda rotaya özgü anlamlar üretir ve yürüyüşçülerin rota ile kurduğu ilişkide anlam kurucu bir rol üstlenirler. Bu nedenle, aynı fiziksel nesne farklı kullanıcı bağlamlarında farklı anlamlar taşıyarak aracıdan arabulucuya da dönüşebilir.

Şekil 7: Likya Yolu Yönlendirme İşaretleri Birinci Örnek (Solda Babalar Sağda Boyalı İşaretler)

Kaynak: Likya Yolu Yürüyüş Rotaları. (2019, 7 Mayıs). Geziverdik. https://geziverdik.com/likya-yolu-yuruyus-rotalari/

Şekil 8: Likya Yolu Yönlendirme İşaretleri İkinci Örnek (Solda Babalar Sağda Boyalı İşaretler)

Kaynak: Yazarın kişisel arşivinden bir fotoğraf. (2021, 1 Haziran).

Şekil 9: Yön bulmaya Yardımcı Olan Tabelalar ve Arkada Fethiye, Ölüdeniz Manzarası

Kaynak: Yazarın kişisel arşivinden bir fotoğraf. (2021, 2 Haziran).

Arabulucu Geliştirici Aktörler: Bu aktörler çoğunlukla yolu yürüyen ama aynı zamanda yolun ekonomik ve kültürel üretimini yapan, sosyal medya ve internette de bu yol hakkında deneyimlerini paylaşan yürüyüşçüler olabilir. Örnek olarak yürüyüşçü ve rehber Muhammed Durukan, genel olarak yerel halkın ve yoldaki diğer yürüyüşçülerin yardımsever olduğunu ve birbirinden bir çok şey öğrendiğini belirtmiştir. Kendisi ayırca köydeki insanların yaşam biçimleri ve nasıl geçindikleri hakkında ilk elden bilgi sahibi olduklarını kaydetmiştir. Kırsalda yerel halkın hizmet sektörüne uzak olduğunu ancak yürüyüşçüleri misafir olarak gördüklerini ve onları rahat ettirmeye çalıştıklarını kaydetmiştir[8]. Bu görüşlere paralel olarak, geçimlerini bu yoldan sağlayan ve kültürel ile sosyal anlamda fayda gören yerel halktan bireyler de söz konusu aktörler arasında değerlendirilebilir. Örneğin, Muğla'nın Dodurga

[8] Muhammed Durukan ile Kişisel Görüşme – 5 Mayıs 2025

Mahallesi'nde, sit alanı statüsüne sahip Sydima Antik Kenti yakınlarında yaşayan Fatma Hanım, yürüyüşçülere cüzi bir ücret karşılığında konaklama ve yeme-içme hizmeti sunmaktadır. Civarda market ve pansiyon gibi olanakların sınırlı olması nedeniyle, bu tür hizmetler aynı zamanda gönüllü bir yardım işlevi de gördüğünü belirten Fatma Hanım, Kate Clow ve bu yol aracılığıyla köylerine gelen yabancılar sayesinde bölgenin tanıtımının artmasından memnuniyet duymakta ve bu süreci olumlu değerlendirdiğini aktarmaktadır[9].

Yürüyüşçülerin rota üzerindeki deneyimlerini sosyal medya ve dijital platformlar üzerinden paylaşmaları, yolun görünürlüğünü ve toplumsal dolaşımını artırarak ağın yeniden üretimine katkı sağlamaktadır. Aynı zamanda bu aktörler, sahadaki geri bildirimleriyle rotanın bakım, yönlendirme ve bilgilendirme süreçlerine dolaylı olarak müdahil olurlar. Bu noktada yürüyüşçüler destekleyici aktör olarak anılabilirler.

Şekil 10: Yerel Halktan bir Pansiyon Sahibi, Fatma Hanım Yürüyüşçü Grubu ile Birlikte

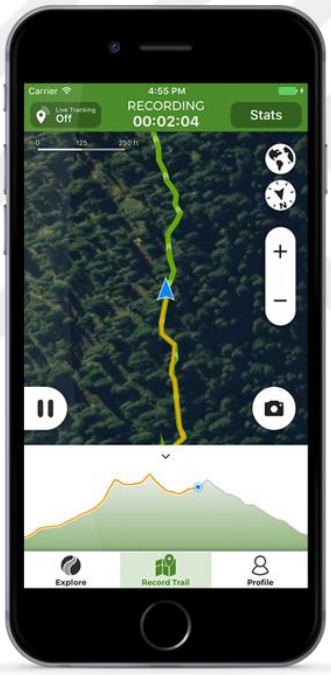
Kaynak: Fatma Pansiyon – Orange House. (2024, 23 Eylül). Facebook. https://www.facebook.com/story.php?story_fbid=1069553288505943&id=100063538454925&_rdr

Aracı Geliştirici Aktörler: Bu aktörler Wikiloc, maps.me, Google Haritalar gibi GPS konum takip uygulamları ile Instagram ve X gibi sosyal medya uygulamaları dahilindeki dijital teknolojiler olarak örnek verilebilir. Konum takip uygulamları, yürüyüşçülerin konum takibini sağlayarak onlara güvenli ve verimli bir deneyim sunarken aynı zamanda yürüyüşçülerin ihtiyaçları doğrultusunda fiziksel ve kültürel

[9] Fatma Hanım ile Kişisel Görüşme – 8 Mayıs 2025

dinamiklerini da yönlendirir. Yürüyüşçü nerede su kaynağı bulunduğu ve nerede tarihi bir yapıtın bulunduğunu bu uygulamalardan öğrenebilir. Wikiloc uygulaması ve Google haritalar burada öne çıkan aktörlerdendir. Öte yandan özellikle Instagram gibi sosyal medya uygulamalarında deneyimlerin paylaşılması, rota üzerindeki güncel durumların paylaşılması ve potansiyel yürüyüşçü ve tursitlerin bunlardan etkilenmesi bağlamında, bu uygulama dijital bir aktör olarak önemli bir rol üstlenmektedir. Bu aktörler hem bilginin hem de deneyimin dolaşımını sağlayarak aracı olur ve ağın yeniden üretimini mümkün kılarak da geliştirici olur.

Şekil 11: Yürüyüşçüler Arasında Sıkça Kullanılan Wikiloc Uygulamasının Arayüzü

Kaynak: Dünyanın Parkurları, (t.y.). Wikiloc. https://tr.wikiloc.com/outdoor-navigation-app

Aracı/Arabulucu Destekleyici Aktörler: Likya Yolu'nun tanıtımı ve fiziksel bakımı için sponsor olan Garanti Bankası, Avrupa Birliği fonları, Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Antalya Müzesi gibi kurumlar, projeye maddi ve kurumsal destek sağlayan aktörler olarak ağın sürdürülebilirliğini mümkün kılarak inşasına destek olmaktadır. Bu aktörlerin varlığı, rotanın yalnızca bireysel bir yürüyüş güzergâhı olmaktan çıkarak, daha geniş kurumsal aktörlerle ilişkiye girerek ağın kültürel ve ekonomik alanı ile ilişkilenmesini sağlar. Örnek olarak yolun bakımına yalnızca maddi kaynak sağlayan bir aktör yalnızca aracı destekleyici aktör olurken yolun

turizme kazandırılması için sahaya çıkıp rotayı deneyimleyen üst düzey belediye veya vaililik personelleri gibi kurumsal aktörler Likya Yolu ile kurumsal alan arasında bir arabulucu olarak arabulucu destekleyici aktör olabilir.

4.2. Çeviri Bölgesi olarak Likya Yolu

Likya Yolu, çok katmanlı dilsel etkileşimlerin ve kültürel-sınıfsal ilişkilerin belirgin şekilde gözlemlenebildiği bir alandır. Bu alandaki iki ana kültürel-sınıfsal ilişki biçimi hem yerli halk hem de yürüyüşçüler ile yabancı turistler arasında çeşitli dilsel ve kültürel çeviri alanlarının ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Birincisi, büyük şehirlerden gelen modern ekipmanlar ve dünya görüşü ile donanmış, şehirli olarak tanımlanabilecek yürüyüşçüler ile küçük yerleşim birimlerinde yaşayan, geçimlerini bu bölgeden sağlayan yerli halk arasındaki ilişkiyi ifade eder. Bu ilişki, farklı yaşam biçimleri ve kültürel geçmişlere sahip grupların bir araya gelmesiyle, kültürel farklılıkların ve sınıfsal yapının etkileşime girmesiyle şekillenir. İkinci ilişki biçimi ise, özellikle Türk yerli yürüyüşçüler dışında, Rus, Ukraynalı, Alman ve İngiliz gibi birçok yabancı ülkeden gelen yürüyüşçüler arasındaki etkileşimi içerir. Son yıllarda Türkiye'de yerli yürüyüşçülerin sayısının artmasına rağmen, Likya Yolu Kültür Rotası'nı geçmişe kıyasla yerli turist ve yüryüşçülerin ziyaret sıklığı artmasına rağmen yabancı turist ve yürüyüşçü de bulunmaktadır (Tütüncü, 2019, s.95).

Yürüyüşçülerin karşılaştığı dilsel bariyerler, sadece sözlü ve yazılı çeviri gereksinimlerinden ibaret olmayıp, aynı zamanda kültürel anlamların, bağlamların ve yerel olanın yabancı ile ilişkiselliğini de içermektedir. Bu durum, her bir etkileşimin bir tür çeviri süreci haline gelmesine neden olmaktadır.

Bu çeviri sürecini kavramsal çerçeveye oturtmak için çeviri bölgesi (translation zone) kavramı yardımcı olabilir. Bu kavramın yaygınlaşmasında etkili olan Michael Cronin ve Sherry Simon'un (2014) "City as a Translation Zone" başlıklı makalesine göre, şehirlerin çok dilli ve çok kültürlü yapılarıyla birer çeviri alanı olarak ele alınması, bu mekânlarda sürekli olarak gerçekleşen dilsel ve kültürel çeviri süreçlerini anlamaya yönelik bir yaklaşım sunar. Bu yaklaşım, çeviriyi sadece kelimeler arasında yapılan bir işlem olarak değil, aynı zamanda anlam, bağlam ve kültürel kodların dönüşümü olarak genişletir

Araştırma konusu bağlamında incelenen Likya Yolu ise, temelde şehir temelli bir rota olmamakla birlikte belli yerleşim birimlerine uğramasına rağmen çoğunlukla dağlık ve ormanlık arazilerden geçer. Ancak Likya Yolu'nun inşa edilmiş yapısı itibariyle Henri Lefebvre'in (1991) tasarlanan (conceived space) ve yaşanan mekân (lived space) kavramları ve Johanna Rolshoven'in[10] (2012) mekânsal üçlemesi'ne göre deneyimlenen mekan (experienced space) ve temsili mekan (representation space) gibi mekâna müdahale ve dönüşüm kavramlarına dayanarak bakıldığında söz konusu yolun dinamik ve birçok açıdan devingen bir bölge olarak işlev gördüğü savunulabilir.

Bu çalışmada araştırma nesnesi olarak ele alınan bölgenin, bir çeviri bölgesi olarak değerlendirilen şehir kavramıyla olan benzerlikleri şu şekilde sıralanabilir: Simon'a göre şehirler belirli sınırlar içine belirli bir milletle sınırlı kalmayan çeviri faaliyetlerini oluştururlar (2013, s.182). Likya Yolu'nda da belirli bir sınır içinde ancak belirli milletlerle sınırlı kalmayan çeviri faaliyetleri görülür. Çeviri bölgesine eyleyen odaklı bakan Marlene Fheodoroff, Simon'un çeviri bölgesini yazın çevirisi üzerinden değerlendirdiğini belirtir ve çeviri bölgesine çeviri ürünleri ve fiilerini üretenler olarak eyleyenler üzerinden bakmayı önerir (2022, s.184). İşte bu noktada Likya Yolu'na kurum odaklı değil eyleyen odaklı bakıldığında bir çeviri bölgesi olduğu görülecektir.

Fheodoroff (2022) çeviri pratiğinin 'yabancı' bir kaynak metin ile 'yerel' bir erek okur kitlesi arasında gerçekleştiği" fikri, aynı coğrafi bölgede hem sözde kaynak hem de erek dil ve kültürü konuşanların bulunduğu şehirlerde geçerli olmadığını belirtir. (s.1821). Bu Likya Yolu'na uyarlandığında yol, yerelin içinde konumlanırken bir yabancı tarafından tasarlanıp yüründüğünde yerel ve yabancı kavramları burada da iç içe girmiştir denilebilir.

Çeviri bölgesi odağında bir şehir ve bir kültür rotası, çeviri pratikleri açısından farklılıklar gösterse de aynı zamanda benzerlikler de gösterek belirli dinamiklerde çeviri bölgeleri olarak yorumlanabilir. Örnek olarak şehirler, kalıcı ve yapılandırılmış alanlardan oluşarak yerleşik kamu hizmetleri aracılığıyla kurumsallaşırken kültür rotaları ise gezginler ve yerel halk arasındaki kurumsal olmayan etkileşimlerle şekillenen daha dinamik ve geçici alanlardır. Şehirlerde çeviri pratikleri hiyerarşik

[10] Makalenin orijinalı Almanca'dır. Kavramların İngilizce çevirisi Marlene Fheodoroff'a, Türkçe çevirisi yazara aittir.

olup bunlar devletler ve işletmeler gibi kurumlar tarafından kontrol edilirken, kültür rotalarında daha çok kırsal alanlardan geçen, resmi olmayan ve yukarıda bahsedilen yerel olana yabancı; turist-yürüyüşçü ve yerel halk dinamiklerinin içe geçtiği bir süreç gerçekleşir. Şehirlerde çok dillilik günlük yaşamda kalıcı olarak kendine yer bulurken kültür rotaları kısa süreli ama uzun vadede dönüştürücü kültürel etkileşimler sağlar. Yürüyüşçüler belki de ilk kez karşılaştıkları kültür rotasını deneyimlerken, yerel halk da onlara müşteri gibi hizmet ederek veya misafir gibi davranarak bu deneyimin bir parçası olurlar. Aktörlerin arkaplandaki farklılıklarına rağmen, her iki alan da eylemselliklerini bu kültürel çeviri bölgelesinde gerçekleştirirler. Aktörler arasında kültürlerarasılık ve üretilen çeviri bölgesi ilişkiselliği burada açığa çıkar.

Yine de hem şehirler hem de yürüyüş rotaları çeviri bölgesi olarak zaman içinde değişime uğrayabilir. Şehirler göç nedeniyle uzun vadeli kültürel değişiklikler yaşarken, yürüyüş rotaları farklı milletler ve kültürler etkileşimde bulundukça mevsimsel olarak dönüşebilir. Planlanmış politikalarla veya anlık gelişen dinamik ilişkilerle, her iki çeviri alanı da dillerin, karşılıklı ilişkinin ve kültürel dinamiklerin günlük yaşamda nasıl birbirini etkilediğini gösterir ve yeniden şekillenir.

Bu bağlamda, temel olarak iki tür aktör ön plana çıkar: Yerel halk ile yerli ve yabancı yürüyüşçüler. Bu iki aktör tipi arasındaki ilişkisel yapı, Likya Yolu üzerinde oluşan iletişim ve etkileşim ağlarıyla birlikte bir çeviri bölgesi olarak kavramsallaştırılabilir. Zira bu yol üzerinde gerçekleşen karşılaşmalar, dil ve kültürlerarasında sürekli bir dönüşüm ve etkileşime neden olmaktadır.

Özellikle yerel işletmeciler ve yabancı yürüyüşçüler, bu dinamik sürecin belirgin örnekleridir. Yerel işletmeciler, kendi ticari faaliyetlerini Likya Yolu'nun kültürel teması doğrultusunda yeniden şekillendirerek bu kültürel çerçevenin üretiminde aktif bir rol üstlenmektedir. Örneğin, pansiyonlarının adlarını antik Likya ile ilişkili temalara göre belirlemekte, mekânlarını bu temaya uygun görsel ve ögelerle donatmaktadırlar. Bu tür düzenlemeler, yerel kültürün çeviriye konu olduğu somut ve görsel bir "çeviri ürünü" olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda, yerel halk hem kültürün maddi sunumunu gerçekleştirir hem de bu süreci ticari bir değere dönüştürerek arabulucu aktör işlevi üstlenir.

Şekil 12: Muğla, Dodurga Mahallesi, Sidyma Antik Kenti'nde, Yol Üzerinde Yürüyüşçülere Hizmet Sağlayan Bir Yerel Mekânın Tabelası

Kaynak: Rawson A. (2024). *Sidyma Rose.* Google Haritalar. https://maps.app.goo.gl/5zUMzKQzmBcdeYD67.

Yabancı yürüyüşçüler ise çeviri bölgesinde kültür rotası aracılığı ile yerel kültür ile temas hâlinde onu deneyimlemeye çalışan aktörlerdir. Örneğin, bir yürüyüşçünün yerel mutfağı tatması, ev pansiyonlarında konaklaması ya da rota üzerindeki yerel kültürün tarihi hakkında bilgi sahibi olarak bu bilgiler üzerinden rota üzerindeki mekânları anlamlandırması bu sürece örnek gösterilebilir. Bu etkileşim, bölgenin kültürünün kültür rotası aracılığı ile alımlanması, yorumlanması ve yeniden anlamlandırılmasını da içeren bir tür "çeviri süreci" olarak değerlendirilebilir.

Böylelikle çeviri eylemi, yabancı yürüyüşçülerin farklı aktörlerin katkılarıyla oluşmuş olan Likya Yolu kültürüyle kurduğu uyum ilişkisi aracılığıyla, kendiliğinden ve gündelik yaşam içinde gerçekleşir. Böylece Likya Yolu, çok yönlü, aktör odaklı ve dinamik bir çeviri bölgesi olarak kavramsallaştırılabilir.

Sonuç olarak kentsel bağlamlarda çeviri bölgeleri daha karmaşık, çok katmanlı ve kurumsal yapılara sahipken; Likya Yolu örneğindeki kültür rotası çeviri bölgesi, daha kurumsal olmayan bir etkileşim alanı olarak ortaya çıkar. Bu çeviri bölgesi, geçici, dinamik yapıya sahiptir.

Likya Yolu üzerindeki çeviri prarikleri, kurucu aktörler tarafından inşa edilmeye başlandığı günden itibaren her an farklı deneyimler ve anlık karşılaşmaların neden olduğu kümülatif bir deneyim üzerinden geliştiği savunulabilir. Bu nedenle, yerel halkın yürüyüşçülere sunduğu hizmetlerin temelini oluşturan yerel işletmeler, resmî kurumlar tarafından değil, bireysel aktörlerin gündelik ihtiyaçları, karşılaşmaları ve yerel bağlamın gereklilikleri doğrultusunda şekillenmiştir.

4.3. Likya Yolu Rehber Kitabından Çok Modlu Çeviri Örnekleri

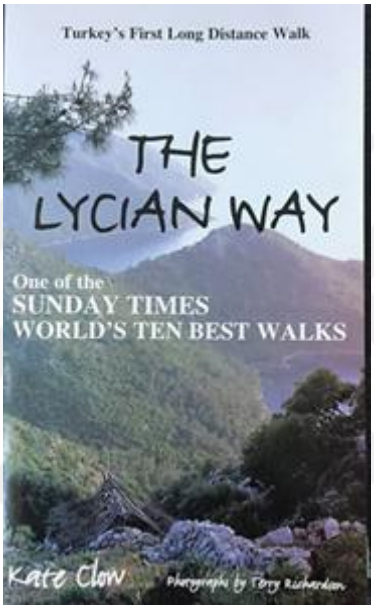
Bu bölümde uzun mesafe yürüyüş rotası olarak tasarlanan Likya Yolu ve coğrafyası hakkında detaylı bilgi veren rehber kitap çok modlu çeviri yöntemi ışığında olarak ele alınacaktır. Bunun için eyleyen ve eylenen; çeviren ve çevrilen olarak önce kitabın yazarından daha sonra örnekler üzerinden coğrafyanın nasıl kültür rotasına dönüştüğünü onun da nasıl çeviri rotası olarak okunabileceğinden bahsedilecektir. Bundan önce kitabın içeriğinden bahsetmek yararlı olacaktır.

Türkiye'de kültür rotalarının kurumsallaşmasında ve doğa yürüyüşçülüğünün yaygınlaşmasında önemli bir rol oynayan Kültür Rotaları Derneği kurucularından Kate Clow, yalnızca Likya Yolu'nun ortaya çıkarılması ve işaretlenmesiyle değil, aynı zamanda bu yolun hem yerli hem de yabancı turizme kazandırılması süreciyle de yakından ilgilenmiştir. Likya Yolu, üzerindeki tarihi ve yerel zenginlik itibariyle bir kültür rotası olarak adlandırıldığı gibi aynı zamanda da yürüyüşçüler için sportif ve teknik yönden bir uzun mesafe yürüyüş rotası olarak tasarlanmıştır. Bu bağlamda yürüyüşçüler için rotaya dair detaylı ve güvenilir bilgi sağlayacak rehber kaynaklara duyulur. Bu nedenle Clow, yolu yürümek isteyenler için coğrafyayı, yerel kültürü ve yolun nasıl yürünmesi gerektiğini anlatan bir rehber kitap yazmıştır. Bu yönüyle yol, bir sportif faaliyet biçimi olarak belirli teknik bilgi ve deneyim gerektiren bir konsepte sahiptir. Yürüyüşçüler yolu yürümeye başlamadan önce rehber bilgi içeren kaynaklara başvururlar.

Kate Clow, 1999 yılında yolu açığa çıkarmasının hemen ardından, 2000 yılında *Turkey's First Long Distance Walk: The Lycian Way* başlıklı rehber kitabını İngilizce olarak yayımlamıştır. Upcountry Ltd. (UK) tarafından Türkiye'de basılmış ve Birleşik Krallık'ta dağıtımı gerçekleştirilmiştir. Kitabın ikinci baskısı 2005 yılında yapılmış, Türkçeye çevirisi ise ancak 2014 yılında yapılmıştır. Nitekim Kültür Rotaları Derneği kuruluşunu 2012 yılı olduğu da hesaba katılırsa bu gecikme, yolun

Türkiye'de tanınırlık kazanması, kültürel ve teknik altyapısının gelişmesiyle paralel olmalıdır. Çeviri, Kültür Rotaları Derneği'nin kurucu üyelerinden arkeolog Hüseyin Eryurt tarafından gerçekleştirilmiştir. İngilizce ve Türkçe baskılar arasında; belli başlı çeviri tercihleri ile birlikte çeviri esere rota ve derneğin faaliyetleri ile yeni eklemeler yapılmış böylece yolun dinamik dönüşümü kaynak ve çeviri kitap kıyaslandığında görülebilir

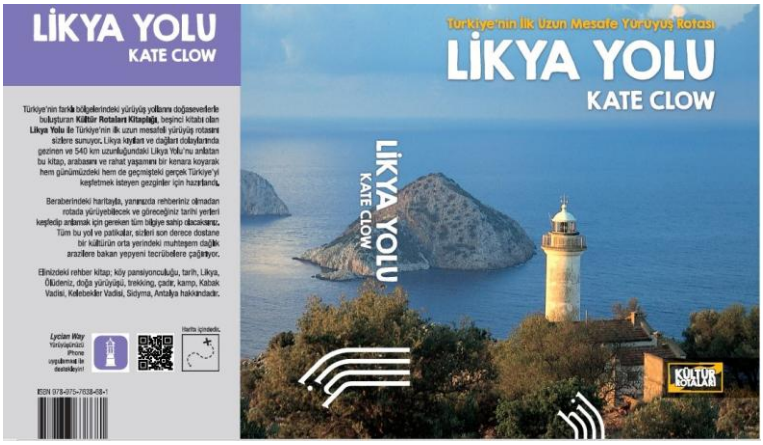
Şekil 13: Likya Yolu Rehber Kitabı Orijinal Eser İlk Basım Kitap Kapağı

Kaynak: Clow, K. (2000). Lycian Way: *Turkey's first long distance walk.* Upcountry (Turkey) Ltd.

Kate Clow, Likya Yolu rehber kitabını ilk olarak 2000 yılında İngilizce dilinde İngiliz hedef kültürüne yazmış olsa da bu çalışmada incelenen rehber kitap (2019) 3. baskı yıllı çeviri eserdir. Çalışmada bu çeviri eserden örnekler incelenecektir. Bunun nedeni, kaynak metindeki kültürün hedef metinde aslına dönmesiyle çeviri eserin incelenmesinin daha nitelikli olduğu düşünülmektedir. Ayrıca, incelemenin daha nitelikli ve öz olması amacıyla, günlük yürüyüş etaplarına ayrılmış rota tariflerine ilişkin teknik metinler analiz edilmemiş; bunun yerine yalnızca rehber kitabın giriş kısımlarında yolun yer aldığı coğrafyanın tarihi, kültürel ve doğal özelliklerinin anlatıldığı başlıklardan ve bir etapta yer alan teknik bağlam dışındaki kısa bir nottan örnek sunulmuştur. Bu noktada, Likya Yolu Rehber Kitabı'nın genel içeriğine ilişkin bilgi vermek gerekebilir

Şekil 14: Likya Yolu Rehber Kitabı Çeviri Eser Kitap Kapağı

Kaynak: Clow, K. (2019*). Likya Yolu: Türkiye'nin ilk uzun mesafe yürüyüş rotası* (H. Eryurt, Çev.). Hil Yayın.

Kate Clow tarafından kaleme alınan Likya Yolu Rehberi, Türkiye'nin güneyinde Fethiye'den Antalya'ya uzanan Teke Yarımadası'nın zengin tarihini, doğal güzelliklerini ve bölgenin özgün yaşam biçimini temel alarak üzerinde inşa edilen Türkiye'nin ilk uzun mesafeli yürüyüş rotası olan Likya Yolu hakkında birçok bilgi içererek bu bölgenin sahil ve dağlık kesimini doğal ve tarihi alanlar üzerinden yürümek isteyenlere yönelik kapsamlı bir rehberdir.

Kitabın dış kapaktan sonra, giriş bölümünden önce yer alan kısımda, Kültür Rotaları Derneği tarafından geliştirilen Avrasya Yolu Projesi tanıtılmaktadır. Bu bölümde, Avrasya Rotası kapsamında bulunan rotalar bir harita eşliğinde sunulmakta ve Likya Yolu Kültür Rotası'nın, destekleyici aktör olan Avrupa Konseyi ile Kültür Rotaları Projesi kapsamında oluşturulan Via Francigena rotasına entegrasyonunun planlandığı ifade edilmektedir. *Teşekkürler* bölümünde de yazar, Likya Yolu üzerindeki, başta Kültür ve Turizm Bakanlığı'na olmak üzere diğer aktörleri anarken; Gönüllü Gruplar, Yürüyüş rehberleri ve acenteleri, Pansiyon sahipleri ve köy misafirperverliği, Çevresel ve Kültürel, Diğerleri başlıkları altında yazar, aktörlere saygılarını belirtmiştir (para 2).

Kitabın ilk bölümü, Likya Yolu hakkında genel bilgileri içerir. Bu bölümde rota güzergâhı, yürüyüşün zorluk dereceleri ve parkurun temel özellikleri tanıtılır. Burada yürüyüşçüler için gerekli temel bilgiler, rota üzerindeki pratik ipuçları, konaklama, yiyecek-içecek, ulaşım ve sağlık gibi kritik detaylar paylaşılır. Yürüyüşçüler çadır,

bot, baton ve yürüyüş çantası gibi çeşitli özel ekipmanlar ile yürür. Yolda karşılaşılan su, yiyecek ve konaklama imkanlarını bilmek hayati önem taşır (s.17).

Likya bölgesinin köklü geçmişini ortaya koyan sonraki bölüm, Likya tarihini ele alır. Likya, Yunan ve Roma medeniyetlerinin izleri, antik kentler, mezarlar ve kalıntılardan bahsedilen bu bölüm, yürüyüşçülerin rotayı daha bilinçli bir şekilde deneyimlemesini sağlar (s.35).

Daha sonra kitap, bölgenin doğal özelliklerini konu edinir. Likya'nın kendine özgü coğrafi özellikleri dağlar, ormanlar, yaylalar ve vadiler burada anlatılır. Bu bölümde okuyucular, bölgenin zengin bitki örtüsü, yaban hayatı ve jeolojik yapısını hakkında bilgi sahibi olur (s.50).

Ardından, Likya Yolu boyunca karşılaşılan geleneksel kırsal yaşamı inceler. Bölge halkının günlük yaşam tarzı, yörük kültürü ve yaylacılık geleneği, yolun kültürel zenginliğine katkıda bulunan önemli detaylar olduğu hatırlatılır (s.56).

Kitabın merkezini oluşturan bölüm, Likya Yolu'nun tamamını kapsayan 33 etaptan oluşur. Her etap, yürüyüşçülere yönelik detaylı rota tarifleri, haritalar, kamp noktaları, su kaynakları, zorluk seviyeleri ve görülmeye değer doğal ve tarihi noktaların kapsamlı açıklamalarıyla sunulur. Bu detaylı anlatımlar sayesinde gezginler, yürüyüşlerini güvenli ve keyifli bir hale getirebilir (s.61).

Kitabın son bölümü ise teknolojik desteklere ayrılmıştır. Akıllı telefon uygulamaları ve GPS kullanımı hakkındaki pratik bilgiler ve öneriler sayesinde yürüyüşçüler, rotada dijital araçlardan nasıl faydalanabileceklerini öğrenebilirler (s.261).

Kate Clow'un Likya Yolu üzerindeki çalışmaları, yalnızca bir yürüyüş rotası oluşturmanın ötesinde, belirli bir coğrafi bölgenin kültürel anlamda yeniden kurgulanmasına yönelik bir girişim olarak değerlendirilebilir. Clow, bu rota aracılığıyla bölgenin yerel kültürünü, tarihini ve doğal özelliklerini görünür kılarken, aynı zamanda modern yürüyüşçülük pratiğiyle bu özellikleri kültürlerarası bir dolaşıma açarak yeni bir erek yapıt inşa etmektedir. Maitland'ın (2017) dünyaya ait nesnelerin kaynak metinler olarak yorumlandığı ve bu yorumların nihai bir alıcıya aktarıldığı görüşünden hareketle ve çok modlu çeviri yöntemi ile incelendiğinde Likya Yolu ve rehber kitabı, var olan kültürel ve coğrafi bağlamın farklı bir kültüre çevrildiği bir erek yapıt olarak çözümlenebilir. Rehber kitap, bölgeyi turistik, kültürel ve tarihsel bir uzamda dönüştürmekte ve bu yönüyle Clow'un çalışmaları, mekânın

çeviri yoluyla nasıl dönüştürülebileceğine ilişkin somut bir örnek teşkil etmektedir. Aşağıda, bu bağlamı destekleyen rehber kitaptan alıntılara yer verilmiştir.

1. Bu kitap, Likya'nın diğer yüzü yani…dağlar, yaylalar, ormanlar ve kanyonlar hakkındadır…izler bırakmış eski medeniyetler de bu kitabın konusudur…. (Clow, 2019, s. 15)…Kimisi yürüyüş patikası ya da köyden köye katır yolu olarak kullanılan antik yol ve patikalar, kırsal kesimde örülmüş ağlar gibidir. Tüm bu yol ve patikalar, yürüyüşçüleri son derece dostane bir kültürün rota yerindeki muhteşem dağlık arazilere bakan yeni tecrübelere çağırmaktadır…Likya Yolu hem günümüzdeki hem de geçmişteki gerçek Türkiye'yi keşfetmek isteyen gezginler içindir (s.16).

Örnek metinde, Kate Clow bir yazar olarak arabulucu kurucu aktör rolündedir. Bu eyleyen, Likya'nın coğrafyasını, doğal unsurları ve tarihi kalıntıları içeren bir mekândan farklı deneyimlere açılmış bir bölgeye dönüştürmeye çalışır. Kitabın yazarı, coğrafyanın çevrilmesine, yorumlanan ve dönüştürülen konumda olmasını sağlamıştır.

Bu dönüşüm süreci, Likya coğrafyasını bir erek yapıt haline getirir. Yazar burada Likya'nın "diğer yüzü" ve gerçek Türkiye" gibi ifadeleri, ile doğal ve tarihi unsurların merkezde olduğu bir mekânsal yeniden dönüşüm sağlar. Bu yönüyle kitap, coğrafyayı sadece betimlemekle kalmaz, aynı zamanda onu yeni bir bakışla çevirir ve mekânı kültürel bir deneyime dönüştürür.

Ayrıca yazar yürüyüş yollarının "örülmüş ağlar" gibi tanımlanması, yolların ördüğü sosyal ve kültürel ilişkileri de ima eder. Antik patikaların hem geçmiş medeniyetlerin izlerini taşıması hem de bugün yürüyüşçülere "yeni tecrübeler" sunması, yolun kültürlerarası bir çeviri bölgesi olarak işlev gördüğünü gösterir. Böylece Clow, hem antik hem de modern katmanlarını üst üste bindirerek yolun çok katmanlı anlatısını inşa eder.

Şekil 15: Likya Yolu'nda Sıradan Bir Patika ve İşaret

Kaynak: Yazarın kişisel arşivinden bir fotoğraf. (2023, 28 Nisan)

2. ...Bizim amacımız, Beydağları'ın eteklerindeki küçük yerleşkelerde yaşayan köylülere, kendilerini daha büyük bir dünya ile bir araya getirecek bir yol sunmaktır. Köylülerin bu rotadan hem maddi hem de kültürel anlamda istifade etmelerini ve şehirlere göç etmek yerine bu köylerden geçimini sağlamalarını umuyoruz. (Clow, 2019, s.11)

Örnek metinde, Clow'un yerel ile yabancıyı sürdürülebilir ekonomi bağlamında buluşturduğu bir arabulucu aktör olarak görülmektedir. Clow ayrıca çok modlu çeviri yöntemi bağlamında, Likya Yolu rotasını yalnızca fiziksel bir güzergâh değil, aynı zamanda maddi ve kültürel dönüşümü destekleyen bir etkileşim ortamı olarak tanımlar. Bu bağlamda Clow, çok modlu çeviri yöntemi ile değerlendirildiğinde yerel

halkın yaşamına pozitif yönde müdahale etmekte ve böylece rotayı çok katmanlı bir kültürel inşa alanına dönüştürmektedir. Yolun yerel kültürünü bu yönde dönüştürüp çevirmeye çalışıldığı görülmektedir.

3. …başıboş bir mezar gibi sıradışı bir şey görürseniz, bir fotoğrafını çekerek…bizimle irtibata geçerseniz çok memnun kalırız…üniversite profesörleri yalnızca saha araştırması ile öğrenebilir…Tarihi alanlara tarifi zor zararlar verildiğini unutmayın…Yetkililer uzak yerlerde dolaşan insanlara karşı daha tedbirli ve haklı olarak şüpheli yaklaşmaktadırlar. Bulduğunuz hiçbir şeyi yerinden almayın (Clow, 2019, s.49).

Metinde Clow, yine arabulucu aktör rolünü üstlenerek Likya yolunda yerel kültüre yabancı yürüyüşçüler için tarihi alanların korunmasına yönelik çağrıda bulunmaktadır. Çok modlu çeviri yöntemi ile değerlendirildiğinde, likya yolu kültür rotasının likya coğrafyası için tarihi alanların korunmasının sağlayabilecek bir araç olarak hedefleyerek bu alanların korunmasını destekleyici pratik bir müdahale önerisi olduğu savunulabilir. Likya yolu aracılığıyla yerel tarihi koruma bilinci arasında bir etkileşim oluşturmaktadır.

4. Likya, bir zamanlar yaban hayatı yönünden oldukça elverişli bir bölgeydi…Ne yazık ki silah bulundurma düzenlemelerindeki yetersizlik, yöre halkını, başta domuzlar olmak üzere yaban hayvanlarını avlamaya teşvik eder niteliktedir (Clow, 2019, s.53-54).

Burada Clow, bölgenin vahşi yaşamının korunması bağlamında müdahil bir arabulucu aktör konumundadır. Metin, yöredeki avcılıkla ilgili kültürel uygulamaların eleştirel biçimde dönüştürülmesine yönelik girişim sunar. Çok modlu çeviri açısından bakıldığında, Likya Yolu ile doğal çeşitliliğe dikkat çekerek yerel bilinçlenmeyi ve davranış dönüşümünü teşvik edici bir söylem ortaya koyar.

5. Ne yazık ki şehre taşınıp iyi gelir sağlayanlar…yazlık ev yapmak için dönüş yapıyorlar…çirkin görünümlü olan bu evler…gösteriş ya da modernliğin sembolü haline geldikleri de olmuştur (Clow, 2019 s.56).

Clow'un burada kültürel ve mekânsal dönüşüm üzerine eleştirel bir arabuluculuk yaptığı görülmektedir. Metin, yerel mimari estetiğin ve kültürün korunması

konusunda farkındalık yaratabilmeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda Clow, yerel ve modern arasındaki gerilimi hakkındaki düşüncelerini Likya Yolu Rehber Kitabı üzerinden belirttiği görülmektedir.

Bu noktada, rehber kitabın yazarının, bölgenin yerel kültürünü Likya Yolu kültür rotası üzerinden kurguladığı ve bu kültürlerarası dolaşıma açtığı; ardından bu anlatının Türkçeye çevrilerek tekrar bölgeye "geri döndüğü" dinamik bir çok modlu çeviri yönteminden söz edilebilir. Bu yönüyle rehber kitap, yalnızca bilgilendirici bir metin değil, aynı zamanda kültürel ve coğrafi bir alanın bir başlatıcı olarak yeniden ve sürekli üretildiği dinamik bir çeviri pratiği olarak değerlendirilebilir.

Ayrıca Likya coğrafyası, bu dönüşüm aracılığıyla Likya Yoluna ve o da üzerindeki eyleyenlerin pratikleri ile bir çeviri rotasına dönüşür. Yürüyüş yolları ve eski patikalar, gezginlerin bölgeyi farklı kültürel ve tarihsel bağlamlarla yorumlayıp yeniden keşfetmelerini sağlar. Böylece fiziksel mekân, farklı kültürler ve diller arasında bir çeviri aracına dönüşerek, coğrafyanın çok boyutlu biçimde okunmasına imkân tanır.

5. SONUÇ

Bu tez çalışmasında, çeviri sosyolojisi odağında Likya Yolu Kültür Rotası'nı bir çeviri rotası olarak ele alarak çeviri olgusunu ve çeviri pratiğini yalnızca diller arası bir aktarım ve anlam taşıma süreci olmanın ötesinde; kültürel, sosyal ve mekânsal dönüşüm süreçlerine yön veren çok katmanlı kültürlerarası bir pratik olduğunun ortaya konabileceği iddia edilmiştir. Tezin savunduğu temel argüman, çevirinin tarihsel, coğrafi ve toplumsal bağlamlar içinde eylemsel alanda dinamik, sürekli ve çok yönlü bir pratik olarak değerlendirilmesi gerektiği yönündedir. Bu çerçevede Aktör-Ağ Kuramı (ANT), çeviri bölgesi ve çok modlu çeviri kavramları aracılığıyla, Likya Yolu'nun yalnızca fiziksel bir doğa yürüyüşü güzergâhı veya tarihsel ve yerel bir tema üzerine inşa edilen bir kültür rotası değil, aynı zamanda farklı aktörlerin etkileşimi ve eylemselliği ile şekillenen ve sürekli dönüşen bir çeviri rotası olduğu ortaya konmaya çalışılmıştır.

Literatür taraması niteliğindeki ikinci bölümde, araştırma nesnesini anlamak için altyapı oluşturan kültür, rota, kültür rotası ve yol kavramları incelenmiş ve bu kavramın Likya Yolu ile olan ilişkisi ortaya konmuştur. Kültür rotası ve yürüyüşçülük kavramları, kültürel miras politikalarıyla ilişkili olarak Avrupa ve Türkiye bağlamında değerlendirilmiştir. Likya Yolu'nun tarihî ve coğrafi bağlamı içinde ele alınması, bu rotanın yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda tarihsel, kültürel ve sosyal ilişkisellikleri üzerinden inşa edilen bir yapı olduğunu göstermiştir. Bu çerçevede bu bölüm, Likya Yolu'nun ortaya çıkışı ve inşa süreci, kültürlerarası temasların ve çeviri pratiklerinin izini sürebilmek açısından bir zemin sunmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde, yolun kurumsal ve toplumsal düzeyde bir kültür rotası olarak anlamlandırılmasına yönelik kuramsal ve ansiklopedik bilgi sağlanmıştır.

Tezin kuramsal çerçevesini oluşturan üçüncü bölümde, Aktör-Ağ Kuramı, çeviri bölgesi kavramı ve çok modlu çeviri yöntemi kuramsal temelleriyle ele alınmış; bu yaklaşımlar, konuyla ilişkili literatür ve benzer nitelikteki çalışmalar üzerinden incelenmiştir. Çeviri, bu çerçevede yalnızca metinler arası bir aktarım süreci olarak değil; aynı zamanda kültürel, mekânsal ve sosyal dönüşüm süreçlerine etki eden çok

katmanlı bir pratiğin parçası olarak değerlendirilmiştir. Söz konusu kuramsal yaklaşımların, özellikle Likya Yolu gibi çok kültürlü bağlamlarda gözlemlenen insan ve insan olmayan aktörlerin etkileşimine dayalı çok katmanlı çeviri süreçlerini analiz etmede açıklayıcı ve işlevsel bir araç sunduğu tartışılmıştır.

Uygulama bölümü niteliğinde olan dördüncü bölümde, Likya Yolu'nun oluşum sürecine dâhil olan insan ve insan olmayan aktörler, Aktör Ağ Kuramı çerçevesinde aracı ve arabulucu aktörlerin yanı sıra kurucu, geliştirici ve destekleyici aktörler olarak sınıflandırılmış; bu aktörler arasındaki ilişkisellikler analiz edilmiştir. Bu kategorizasyon, aktörler arasında bir hiyerarşi kurmaktan ziyade, her bir aktörün toplumsal yapının inşasındaki eylemselliğini görünür kılmayı amaçlamaktadır. Yapılan analiz doğrultusunda ağda önde çıkan yürüyüşçüler, yerel halk ve yolun mimarı konumundaki bireyler gibi insan olan aktörlerle birlikte tabelalar, işaretler ve dijital haritalar gibi insan olmayan aktörlerin de bu ağın bir parçası olarak değerlendirilmesi, yolun sabit bir yapıdan ziyade dinamik ve sürekli yeniden kurulan bir toplumsal alan olarak ele alınabilmesine olanak sunmaktadır.

Ayrıca bu bölümde Likya Yolu üzerinde gözlemlenen kültürel-sınıfsal etkileşimler ve çok dilli yapılar, çeviri bölgesi kavramı çerçevesinde analiz edilmiştir. Yerel halk ile şehirli yürüyüşçüler arasında gelişen ilişkiler ile birlikte yabancı turistlerin ve Türk yürüyüşçülerin etkileşimleri de yol boyunca kültürel kimliklerin açıldığı çeviri alanları yaratmaktadır. Likya Yolu'nun doğrudan modern ve kurumsal fikirle inşa edilmiş bir şehir alanı olmamasına rağmen; inşa edilmiş, planlanmış yapısı ve kültürlerarasılığı sayesinde çeviri bölgesi niteliği taşıdığı ortaya konmuştur. Bu bağlamda, çeviri yalnızca diller arasında değil; kültürel, ekonomik ve toplumsal pozisyonlar arasında gerçekleşen bir ilişki biçimi olarak ele alınmıştır.

Bununla birlikte bu bölümde, Kate Clow tarafından kaleme alınan rehber kitap çok modlu çeviri bağlamında değerlendirilmiştir. Rehber kitap, yalnızca bir bilgilendirme metni değil, aynı zamanda bölgenin kültürel ve coğrafi kimliğini yeniden üreten, dolaşıma sokan ve çeviri yoluyla başka bir kültürel bağlama taşıyan bir çeviri ürünüdür. Yazarın bölgeyi bir anlatı aracılığıyla kurgulaması ve bu anlatının daha sonra Türkçeye çevrilerek bölgeye geri dönmesi, kitabın hem çeviren hem de çevrilen bir aktör olarak iki yönlü bir çeviri süreci içinde işlev gördüğünü göstermiştir. Bu durum, kültürlerarası ilişkilerin durağan değil, çeviri yoluyla sürekli devinen bir yapıya sahip olduğunu ortaya koymuştur.

Bu bağlamda Likya Yolu, yalnızca tarihi veya coğrafi bir alan olarak değil, aynı zamanda dilsel geçişlerin, kültürel alışverişlerin ve farklı sınıflardan gelen insanların deneyimlerinin kültür rotası üzerinde çevrildiği çok modlu bir çeviri uzamı olarak da değerlendirilebilir. Değerlendirilen aktörler, çeviri bölgesindeki dinamikler ve rehber kitapta yer alan çok modlu çeviri yöntemi odağıyla ele alınan örnek metinler, bu dönüşümün eylemsel, bölgesel ve dilsel kanıtlarını sunmakta; coğrafyanın bir erek yapıt olarak nasıl yeniden kurgulandığını göstermektedir.

Sonuç olarak çalışmada ulaşılan bulgular, eyleyenler tarafından çevirinin mekânsal dönüşümler ve mekândaki kültür inşası rolünü açığa çıkarırken, çeviri sosyolojisi yaklaşımının, çeviri eylemlerini yalnızca metin düzeyinde değil, eyleyenlerin ilişkisellikleri bağlamında da anlamlandırmaya imkân sunduğunu göstermiştir. Likya Yolu örneği, bu tür dönüşümlerin çok katmanlı ve birbirine bağlı birden çok aktörlü bir yapı içinde gerçekleştiğini; çevirinin hem etkileşimleri mümkün kılan bir araç hem de bu etkileşimlerin süreci ile sonucu olarak ortaya çıkan toplumsal bir olgu olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu yönüyle ilgili çalışma hem çeviribilim literatürüne hem de kültür rotaları üzerine yapılan disiplinlerarası çalışmalara özgün ve yenilikçi bir katkı sunmaya çalış maktadır. Likya Yolu'nun çeviri rotası olarak ele alınması, çevirinin kültürlerarası mekânlardaki ilişkiselliği ile burada nasıl işlerlik kazandığını göstermesi bakımından önemlidir. Çalışma bu bağlamda, çeviri eylemini toplum, kültür ve mekân odaklı çeviriyi bir olgu olarak inceleyen araştırmalara hem de kültürel mirasın aktarımı, turizm ve kültürlerarası etkileşimler gibi alanlarda yürütülecek gelecekteki çalışmalara kuramsal ve metodolojik açıdan bir örnek oluşturmayı amaçlamaktadır.

KAYNAKÇA

Altıntaş, M. (2019). *İbn Battûta'ya göre Anadolu şehirlerinde siyâsî, dinî, ilmî, içtimâî ve iktisâdî hayat*. (Yayın No. 585675) [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Ardahan, F. (2012). Life satisfaction and emotional intelligence of participants/nonparticipants in outdoor sports: Turkey case. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 62, 4–11.

Arrojo, R. (1997a). Asymmetrical relations of power and the ethics of translation. *TEXTconTEXT, 11*(1), 5–24.

Arrojo, R. (1997b). The "death" of the author and the limits of the translator's visibility. İçinde M. Snell-Hornby, Z. Jettmarová, & K. Kaindl (Eds.), *Translation as intercultural communication: Selected papers from the EST Congress, Prague 1995* (ss. 21–32). John Benjamins.

Arslan Bilir, H. (2023). Gideon Toury'nin erek odaklı kuramı ışığında Zekeriya Tamir'in "Kül İçinde Bahar" adlı eserinin Türkçeye çevirisinin incelenmesi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi,* (34), 1340-1353. DOI: 10.29000/rumelide.1316402.

Aydın, Ç. (2024). Kastamonu ilinde oluşturulan doğa yürüyüş rotalarının doğa temelli turizm potansiyeli üzerine bir inceleme. *Tourism and Recreation*, *6*(2), 394–403.

Aydın, Ç. (2024). Kastamonu ilinde oluşturulan doğa yürüyüş rotalarının doğa temelli turizm potansiyeli üzerine bir inceleme. *Tourism and Recreation*, *6*(2), 394–403. https://doi.org/10.53601/tourismandrecreation.1500717

Baldry, A., & Thibault, P. J. (2006). *Multimodal transcription and text analysis: A multimedia toolkit and coursebook*. Equinox.

Bassnett, S., & Lefevere, A. (1990). *Translation, History and Culture*. Printer Publishers.

Bassnett, S., & Trivedi, H. (1999). Introduction: Of colonies, cannibals and vernaculars. In S. Bassnett & H. Trivedi (Eds.), *Post-colonial translation: Theory and practice* (pp. 1–18).

Bhabha, H. K. (1994). *The location of culture*. Routledge.

Bogenç-Demirel, E. (2013). *Çeviri sosyolojisinin inşası: Bourdieu çözümleri – pratiklerden seçkiler*. Cinius Yayınları.

Buzelin, H. (2005). Unexpected allies: How Latour's network theory could complement Bourdieusian analyses in translation studies. *The Translator, 11*(2), 193–218. https://doi.org/10.1080/13556509.2005.10799196

Buzelin, H., & Baraldi, C. (2016). Sociological approaches to translation: Sociology of translation. İçinde Y. Gambier & L. van Doorslaer (Eds.), *Border crossings: Translation studies and other disciplines* (ss. 275–293). John Benjamins. https://doi.org/10.1075/btl.123.15buz

Çalışkan, N. (2019). *Uluslararası denizyolu taşımacılığının Türkiye dış ticaretine etkisinin analizi ve diğer taşıma modlarıyla rekabeti* (Yayın No. 596728) [Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi

Callon, M. (1986). Some elements of a sociology of translation: Domestication of the scallops and the fishermen of St. Brieuc Bay. *The Sociological Review, 32*, 196–233.

Callon, M., & Law, J. (1984). On interests and their transformation: Enrollment and counter-enrollment. *Social Studies of Science, 14*(4), 615–625. https://doi.org/10.1177/030631284014004004

Çevik, N., & Bulut, S. (2022). Andriake. Port of Myra: Remarks on Light of New Evidence / Myra'nın Limanı Andriake: Yeni Veriler Işığında Değerlendirmeler. *Türk Arkeoloji ve Kültürel Miras Enstitüsü Dergisi (TARE)*, 2, 7–74

Charlemagne, F. (2004). *Pilgrims to Jerusalem in the Middle Ages*. Columbia University Press.

Chen, X. (2018). Representing cultures through language and image: A multimodal approach to translations of the Chinese classic *Mulan*. *Perspectives: Studies in Translation Theory and Practice, 26*(2), 214–231. https://doi.org/10.1080/0907676X.2017.1332205

Clow, K. (2005). *Lycian Way: Turkey's first long distance walk*. Upcountry (Turkey) Ltd.

Clow, K. (2019). *Likya Yolu: Türkiye'nin ilk uzun mesafe yürüyüş rotası* (H. Eryurt, Çev.). Hil Yayın.

Cohen, E., & Cohen, S. A. (2012). Current sociological theories and issues in tourism. *Annals of Tourism Research, 39*(4), 2177–2202. https://doi.org/10.1016/j.annals.2012.07.009

Council of Europe. (t.y.). Avrupa Konseyi Kültür Rotaları – Anasayfa – Cultural Routes. https://www.coe.int/tr/web/cultural-routes (Erişim tarihi: 16 Şubat 2025)

Council of Europe. (t.y.). Cultural Routes – Cultural Routes.https://www.coe.int/en/web/cultural-routes/all-cultural-routes (Erişim tarihi: 19 Ocak 2025)

Cronin, M., & Simon, S. (2014). Introduction: The city as translation zone. *Translation Studies, 7*(2), 119–132. https://doi.org/10.1080/14781700.2014.897641

Demirel Bogenç, E. (2014). "Çevirinin Bourdieu Sosyolojisiyle Yapılanan Yüzü. Çeviri Sosyolojisi", Cogito Pierre Bourdieu 76, Yapı Kredi Yayınları, ss. 402-416.

Demirel, E. B., & Koçak Kurmel, D. (2019). De la Sociolinguistique de la Traduction à la Sociologie de la Traduction. İçinde *Traduction et linguistique: Les sciences du langage et la traductologie* (ss. 187–206). L'Harmattan.

Demirkol-Ertürk, Ş., & Paker, S. (2014). Beyoğlu/Pera as a translating site in Istanbul. *Translation Studies, 7*(2), 170–185. https://doi.org/10.1080/14781700.2013.874538

Dicerto, S. (2018). *Multimodal pragmatics and translation: A new model for source text analysis*. Springer.

Durusoy, E. (2014). *From an ancient road to a cultural route: Conservation and management of the road between Milas and Labraunda*. Institut français d'études anatoliennes. https://doi.org/10.4000/books.ifeagd.211

Erhat, A. (1972). *Mitoloji sözlüğü* (s. 340–342). Remzi Kitabevi.

Fédération Française de la Randonnée Pédestre. (2025, January 17). *GR® 5, le sentier de l'Europe*. https://www.ffrandonnee.fr/randonner/sentiers/gr-5-le-sentier-de-l-europe

FFRandonnée. (2024, June 12). *L'histoire des GR®*. Erişim: 28 Mayıs 2025, https://www.ffrandonnee.fr/randonner/sentiers/l-histoire-des-gr

Fheodoroff, M. (2022). The agent-centred translation zone: Researching the people within translational spaces. *Translation Spaces, 11*(2), 197–221. https://doi.org/10.1075/ts.00026.fhe

Fitnat, A. E. (2009). Sömürgecilik-sonrası kuramların çeviri eylemine metaforik yaklaşımları. *Litera*, 1, 47–57.

Gengörü, E. Z., & Öcalır, E. (2024). A literature review on cultural routes: Bibliometric analysis with Vosviewer. *Kent Akademisi*, *17*(4), 1464–1485.

Gros, F. (2020). *Yürümenin felsefesi* (A. Ulutaşlı, Çev.). Kolektif Kitap.

Gül, M. (2015, 5 Ağustos). *Likya Yolu [Kate Clow ile röportaj]*. Kültür Rotaları Derneği. Erişim tarihi: 7 Nisan 2025, http://www.antalyakadinmuzesi.org/kate-clow

Gürer, B., Alıncak, F., & Öçalan, M. (2016). Türkiye'deki dağcılık ve doğa sporları kulüpleri ile faaliyet alanlarının incelenmesi. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, *15*(3), 987–1000. https://doi.org/10.21547/jss.256706

Hall, E. T. (1959). *The silent language*. Doubleday.

Hall, E. T., & Hall, M. R. (1990). *Understanding cultural differences: Germans, French and Americans*. Intercultural Press.

Hanilçe, M. (2021). II. Kısım: Geçmişten günümüze seyyahlar ve seyahatnamelerin tasnifine dair bir deneme-2. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, *32*(1), 110–119.

Hansen, V. (2012). *The Silk Road: A New History*. Oxford University Press.

He, S., & Duan, Z. (2023). Multimodal translation methodology for intangible cultural heritage: A case study of Pingxiang Nuo culture. *Lecture Notes on*

Language and Literature, 6(7), 41–45. Clausius Scientific Press. https://doi.org/10.23977/langl.2023.060709

Heilbron, J., & Sapiro, G. (2007). Outline for a sociology of translation: Current issues and future prospects. *European Journal of Social Theory, 10*(2), 199–214. https://doi.org/10.1177/0268580907077627

Holmes, J. S. (1988). *The name and nature of translation studies*. İçinde J. S. Holmes (Ed.), *Translated! Papers on literary translation and translation studies* (ss. 67–80). Amsterdam: Rodopi. (İlk olarak 1972'de sunulmuştur)

Homeros. (2014). *İlyada* (A. Erhat & A. Kadir, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Iakovaki, E., Konstantakis, M., Teneketzis, A., & Konstantakis, G. (2023). Analyzing cultural routes and their role in advancing cultural heritage management within tourism: A literature review. *Preprints*, 2023101714. https://doi.org/10.20944/preprints202310.1714.v1

International Council on Monuments and Sites. (2008). *ICOMOS charter on cultural routes*. https://www.icomos.org/images/DOCUMENTS/Charters/culturalroutes_f.pdf

Işık, F. (2010). Anadolu-Lykia Uygarlığı: Lykia'nın 'Hellenleşmesi' görüşüne eleştirel bir yaklaşım. *Anadolu / Anatolia*, 36, 65–125. https://doi.org/10.1501/andl_0000000374

Kaindl, K. (2020). A theoretical framework for a multimodal conception of translation. İçinde M. Boria, Á. Carreres, M. Noriega-Sánchez, & M. Tomalin (Eds.), *Translation and multimodality: Beyond words* (ss. 49–66). Routledge.

Katan, D. (2011). Culture. İçinde M. Baker & G. Saldanha (Eds.), *Routledge Encyclopedia of Translation Studies* (ss. 70–74). Routledge.

Katan, D. (2018). Defining culture, defining translation. İçinde S.-A. Harding & O. Carbonell Cortés (Eds.), *The Routledge handbook of translation and culture* (ss. 17–47). Routledge. https://doi.org/10.4324/9781315670898-2x

Kress, G., & van Leeuwen, T. (2001). *Multimodal discourse: The modes and media of contemporary communication*. Arnold.

Kültür Rotaları Derneği. (2020). *Hoşgörü Yolu: Nicomedia'dan Nikaia'ya*.

Kültür Rotaları Derneği. (2020). Kültür Rotaları Derneği Tüzüğü. https://cultureroutesinturkey.com/wp-content/uploads/2020/09/t%C3%BCz%C3%BCk.pdf

Latour, B. (1996). On actor-network theory: A few clarifications. *Soziale Welt, 47*(4), 369–381. Nomos Verlagsgesellschaft mbH. https://www.jstor.org/stable/40878163

Latour, B. (2021). *Toplumsalı yeniden toplamak: Aktör-ağ kuramına giriş* (N. Bingöl, Çev.). Tellekt Yayınları. (Orijinal çalışma 2005'te yayımlandı)

Lefebvre, H. (1991). *The production of space* (D. Nicholson-Smith, Trans.). Blackwell. (Orijinal çalışma 1984 yılında yayımlanmıştır.)

Lefevere, A. (1992). *Translation, rewriting, and the manipulation of literary fame*. Routledge.

Lin, X., Shen, Z., Teng, X., & Mao, Q. (2024). Cultural routes as cultural tourism products for heritage conservation and regional development: A systematic review. *Heritage*, 7(5), 2399–2425. https://doi.org/10.3390/heritage7050114

Maitland, S. (2017). *What is cultural translation?* Bloomsbury Academic.

Meylaerts, R. (2004). La traduction dans la culture multilingue. *Target*, *16*(2), 289–317.

Munday, J. (2009). *Introducing translation studies: Theories and applications* (2nd ed.). Routledge.

Onfray, M. (2022). *Yolculuğa övgü* (M. Eşen, Çev.). Ketebe Yayınları.

Papastergiadis, N. (2000). *The turbulence of migration: Globalization, deterritorialization and hybridity*. Polity Press.

Pratt, M. L. (1992). Imperial eyes: Travel writing and transculturation. Routledge.

Qian, Y., & Chuanmao, T. (2020). A review of research on multimodal translation. *International Journal of English Literature and Social Sciences, 5*(4), 872–876. https://doi.org/10.22161/ijels.54.7

Republic of Türkiye Ministry of Culture and Tourism. (2021, February 25). *Myra Ancient City*. Culture Portal. https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/antalya/gezilecekyer/myra

Rifat, M. (Ed). (2008). Çeviri Seçkisi 2: Çeviri(bilim) nedir?. Sel Yayıncılık.

Rolshoven, J. (2012). Zwischen den Dingen: Der Raum. Das dynamische Raumverständnis der empirischen Kulturwissenschaft. *Schweizerisches Archiv für Volkskunde*, *108*, 156–169.

Şakiroğlu, M. H. (1990). Venedikli seyyah Marco Polo ve eseri. *Erdem*, *6*(17), 587–602.

Sapiro, G. (2014). The sociology of translation: A new research domain. İçinde A. Pym, D. C. S. Wilson & D. Orrego-Carmona (Eds.), *On translator ethics: Principles for mediation between cultures* (ss. 82–99). De Gruyter. https://doi.org/10.1515/9783110314696.69

Şenel, A. (2018). *Adım adım Likya Yolu*. Librum Yayınları.

Şenkul, Ç. (2020). Lykia (Teke Yarımadası) bölgesi antik kentlerinin kuruluş yeri özellikleri. *Atlas International Refereed Journal on Social Sciences*, *6*(27), 1–15.

Severo, M. (2017). European cultural routes: Building a multi-actor approach. *Museum International*, *69*(1–2), 136–145. https://doi.org/10.1111/muse.12157

Simon, S. (2013). Translation zone. In Y. Gambier & L. van Doorslaer (Eds.), Handbook of translation studies (Vol. 4, pp. 181–185). John Benjamins. https://doi.org/10.1075/hts.4.tra16

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2021, 25 Şubat). *Myra Antik Kenti*. Kültür Portalı. https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/antalya/gezilecekyer/myra

Taylor, C. (2016). The multimodal approach in audiovisual translation. *Target: International Journal of Translation Studies, 28*(2), 222–236. https://doi.org/10.1075/target.28.2.04tay

Tekdemir, N., İşkan, H., & Dündar, E. (Haz.). (2022). *Lukka'dan Likya'ya: Sarpedon ve Aziz Nikolaos'un Ülkesi*. Yapı Kredi Yayınları.

Thoreau, H. D. (2022). *Yürümek* (S. Işık, Çev.). Can Yayınları.

Toury, G. (1995). *Descriptive translation studies and beyond* (ss. 9–24). John Benjamins.

Toury, G. (2012). *Descriptive translation studies: And beyond*. John Benjamins Publishing.

Türk Dil Kurumu. (2022). Kültür. Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük. https://sozluk.gov.tr (Erişim tarihi: 23 Şubat 2025).

Türk Dil Kurumu. (2022). Rota. Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük. https://sozluk.gov.tr (Erişim tarihi: 19 Ocak 2025).

Türk Dil Kurumu. (2022). Yol. Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük. https://sozluk.gov.tr (Erişim tarihi: 5 Şubat 2025)

Türkiye Dağcılık Federasyonu. (2025). *Cinsiyetlere Göre Sporcular.* https://www.dys.org.tr/istatistikler.aspx (Erişim tarihi: 15 Haziran 2025)

Türkiye Dağcılık Federasyonu. (2025). *Kulüp listesi*. https://www.dys.org.tr/Kulup_Listesi.aspx (Erişim tarihi: 15 Mayıs 2025).

Tütüncü, B., Pamukçu, H., & Tanrısever, C. (2020). Likya Yolu yürüyüşçülerinin profilleri ve memnuniyet düzeyleri. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, *31*(2), 113–124. https://doi.org/10.17123/atad.641641

Tymoczko, M. (2007). *Enlarging translation, empowering translators*. St. Jerome Publishing.

Ünal, M. A. (2024). Seyyahlıktan sırt çantalı gezginlere: Dijital medya çerçevesinde gezginin dönüşümü ve Türk gezginler üzerine bir değerlendirme. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, *14*(4), 1289–1308. https://doi.org/10.48146/odusobiad.1290540

Ünsal, G. (2020). Betimleyici çeviri kuramı ışığında bir öykü incelemesi: 'Mademoiselle Perle' örneği. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (21), 1005-1016. DOI: 10.29000/rumelide.843475.

Vermeer, H. J. (2004). *Skopos and commission in translational action* (Çev., A. Chesterman). İçinde L. Venuti (Ed.), *The translation studies reader* (ss. 227–238). Routledge. (Orijinal çalışma 1989'da yayımlandı)

Wolf, M. (2012). The sociology of translation and its "activist turn." *Translation and Interpreting Studies*, *7*(2), 129–143. https://doi.org/10.1075/TIS.7.2.02WOL Link to article

Zeytinkaya, D. (2016). Gideon Toury'nin erek odaklı kuramı ışığında Bedrettin Tuncel'in İnsandan Kaçan başlıklı çevirisi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Özel Sayı 1), 35–47.

EKLER

Ek 1. Rehber ve Yürüyüşçü Muhammed Durukan ile Kişisel Görüşme –

5 Mayıs 2025

SEŞ: Likya Yolu üzerindeki profiliniz nedir? Detaylı bir şekilde tanımlayabilir misiniz?

Fethiye'de yaşıyorum ve Likya Yolu'nu 2016'dan beri yürüyorum. Sonbahar ve ilkbaharda 8-15 kişilik gruplara yürüyüş rehberliği yapıyorum. Likya kentlerine yakın olduğum için sıklıkla antik kentlere ziyaretlerde bulunuyorum.

SEŞ: Bu rotayı nasıl tanımlarsınız? Birkaç cümleyle anlatabilirsiniz.

Likya Yolu dünyanın en uzun yürüyüş rotaları içerisinde yer alıyor. Likya'dan başlayarak Antalya'ya kadar uzanıyor ve birçok antik kentten ve ıssız koydan geçiyor. Patika yollardan yürüyoruz ve rotanın çoğu çam, defne, sandal ağaçlarıyla dolu. Rotada doğal kaynak suları bulunuyor

SEŞ: **Bu rotada yürümek için sizi motive eden şey nedir=**

Motivasyonum merak. Rotadaki köyleri, şelaleleri, ormanları ve dağları çok merak ediyorum. Harita üzerindeki yerlere sırasıyla görmek merakımı tatmin ediyor

SEŞ: Rota üzerindeki diğer aktörlerle (yerel halk, diğer yürüyüşçüler vb.) olan ilişkiniz nasıldır?

Rotada yerel halktan kişilerle tanışmak yürüyüşü daha da keyifli hale getiriyor. Köydeki insanların yaşayış biçimlerini görüyorsunuz, onların nasıl beslendiklerini görüyorsunuz ve ayrıca geçim kaynakları hakkında detaylıca sohbet edebiliyorsunuz. Yolda başka yuruyusculer ile tanışma fırsatına sahipsiniz. Rota hakkında herkes birbirine tavsiyede bulunuyor ve herkes yardımsever. Yürüyüşe gelenlerin kültür seviyesi yüksek

SEŞ: Bu aktörlerin rota üzerindeki diğer aktörlerle olan ilişkisini nasıl tanımlarsınız?

Yerel halk ve yürüyüşcüler arasında seviyeli bir ilişki var. Halk yürüyüşe gelenleri misafir gözüyle görüyor. Onların temiz bir yatak ve güzel bir yemek yemesi için elinden geleni yapıyor. Kırsaldaki insanlar turizm ile yeni tanıştığı için hizmet sektörüne uzaklar. Ama zaman içerisinde yürüyüşe gelenlerin isteklerine daha iyi karşılık veriyorlar

Ek 2. Yerel Pansiyon Sahibi Fatma Hanım ile Kişisel Görüşme – 8 Mayıs 2025

SEŞ: Şu an da size birkaç tane soru (Likya Yolu ile ilgili) soracağım. Bunlara tecrübeleriniz ile cevap verebilirsiniz. "Likya yolu üzerindeki profilinizi, yani bu yol üzerinde kendinizi, nasıl tanımlarsınız?

Fatma Hanım: Bizim için çok güzel, iyi bir şey. Yapanlardan Allah razı olsun. Çok iyi bir şey.

SEŞ: Peki rotayı nasıl tanımlarsınız, sizin için ne ifade ediyor?

Fatma Hanım: Ne ifade ediyor… Kate Clow sayesinde dağın başında olan köyümüzde ekmek parası kazanıyoruz. Burası antik olduğu için değeri biliniyor.

SEŞ: Sizlerin burada burada bir işletme (pansiyon) açmak için motive den şey neydi?

Fatma Hanım: Benimki pansyion değil, burası sit alanı olduğu için. Yoldan geçene yardım amaçlı... Burada market yok, ulaşım aracı yok. Misafir olanları ağırlıyoruz. Mutfak masraflarını veriyorlar Allah razı olsun.

SEŞ: Peki bu rota üzerindeki diğer aktörler (kişiler) ile ilişkiniz nasıl? Nasıl tanımlarsınız?

Fatma Hanım: Benim açımdan çok iyi. Bizim köyümüze bir yabancı girmesi daha iyi bence.

SEŞ: Köyünüze gelen diğer aktörlerin (kişilerin) birbiriyle olan ilişkisini nasıl tanımlarsınız?

Fatma Hanım: Bilemem…

SEŞ: Bütün yürüşçüler olsun yerel halk olsun bunların birbiriyle olan ilişkisini nasıl gözlemliyorsunuz?

Fatma Hanım: Ben iyi gözlemliyorum.

SEŞ: Sizin için gayet olumlu yani?

Fatma Hanım: Ben kendimi görüyorum bir kenardayım merkezi, aşağıyı bilemem yani. Arabalılar aşağıya gelir. Onları görmem benimki zaten haberli olur. Benim ilişkim iyi onlarınki de iyidir inşallah.

SEŞ: Çok teşekkür ederim değerli katkılarınız için çok sağolun.

Fatma Hanım: Ben de teşekkür ederim. Kolay gelsin.